

UDK 811.163.42'366'37
Izvorni znanstveni rad
Priljubljen 21. siječnja 2002.
Prihvaćen za tisak 6. veljače 2002.

Jurica Budja

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2
10000 Zagreb
jbudja@ihjj.hr

DOPUNE ZNAČENJIMA GLAGOLNIH PREDMETAKA U HRVATSKOM JEZIKU

U ovome se članku preispituje sastav i značenja nesloženih glagolnih predmetaka. Autor pokušava dosadanju podjelu razraditi i istančati uzimajući u obzir njihova značenja i sintaktičke osobitosti. Pridodana su i nova značenja.

Glagolni su predmeci vrlo moćno sredstvo u tvorbi riječi, nositelji su obilja znadžbenih tanahnosti, nerijetko djelotvorne i skladnjane (sintaktične) promjene. Stoga može začuditi što se taj vid rječotvorja, kao i rječotvorje samo, ignorira ili obrađuje ovlaš, bez duboka i sustavna zahvata u građu: u dostupnim nam je jezikoslovnim djelima obrada predmetaka manjkava, i to po broju utvrđenih značenja, a još i više po pridruživanju pojedinačnih glagola skupinama. Gdjekada su objašnjenja značenja pojedinih predmetaka upadljivo naivna. Sintaktičkim je vrijednostima također poklonjeno premalo pažnje. Zbrka je velika, iste se greške nekritički provlače iz djela u djelo. Takve prilike zatječemo i u, nazovimo uvjetno, primijenjenome jezikoslovlju, npr. prevođenju, gdje vlada očit nesluh za pitanje prevođenja predmetkovanih glagola. Pri prevođenju s "visokopredmetkovitih" jezika, kao što su starogrčki, njemački ili pak ruski, primjećujemo nemalo kresanje izražajnih mogućnosti hrvatskoga kojemu je razlog, među ostalime, nepoznavanje tvorbe riječi, pogotovo ovoga njezina vida.

Ono što zaista mora razočarati, međutim, nisu prijevodi, već slike koje nam se ukažu otvorimo li koji od onih dvaju rječnika suvremenoga

hrvatskoga jezika. Suvremenim jezikom uzimljemo ono čime Hrvati govore posljednjih 150-ak godina. Odstranimo li iz njih strane riječi, ostaje nam prilično suhonjav kostur, koji ni izbliza ne ocrtava izražajne mogućnosti hrvatskoga književnoga jezika kakav nalazimo u djelima književnika i knjižnika.

Svaki neizvedeni glagol može imati točno odredljiv najveći mogući broj izvedenih. Naravno, nisu uvijek sve mogućnosti ozbiljene, nekada tek malen broj. Najprječi bi zadatak imao biti da se popišu svi izvedeni glagoli ozbiljeni, upotrijebljeni u govoru te ovjereni.

Svaki izvedeni glagol ima navlastito značenje. To se značenje ne može zamijeniti ili nadomjestiti nikojim drugim značenjem, ono je strogo i točno određeno. Postoji li glagol, postoji i značenje, ne postoji li glagol, značenja nema. A između toga ima li nečega u jeziku ili nema postoji velika razlika, to je ono što se voli nazivati bogatstvom jezika. Stoga, književni bi jezik morao imati popisane sve mogućnosti ili barem što je više moguće, bez obzira na čestotu riječi u svakodnevnom govoru. Jedino bismo tako mogli obogatiti stilističku trpezu današnjega doba i tako nađići sirotinjstvo izraza. Rječotvorje otvara nepregledno polje jezičnomu stvaralaštvu, razbija okove uvriježenoga, mehaničkoga i okrjeppljuje jezik sputavan ustaljenim (da ne velimo ustojalim se) kombinacijama.

U ovome ćemo se radu zabaviti nesloženim, jednostavnim predmetima. Uz pojedino značenje navest ćemo određen broj primjera za koje smatramo da dobro ilustriraju dano značenje. Primjeri su crpljeni prvenstveno iz Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU (pa mnogi primjeri djeluju strano današnjem govorniku, no pogled u prošlost je bio potreban kako bi se osvijetlile neke danas već teško objašnjive ili slabo proizvodne tvorbe), Rječnika hrvatskog književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića, Rečnika srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU (gdje ima obilje primjera i iz hrvatske književnosti) te iz vlastitih bilježaka koje obuhvaćaju hrvatsku književnost od Drugog svjetskog rata naovamo. Naravno, nismo navodili sve primjere uzete u obzir jer bi to, između ostaloga, iziskivalo previše prostora. Također, ovaj rad kao cjelina ne preseže na to da bude potpunom i dovršenom slikom teme zadane naslovom, već tek poticajem za daljnju raspravu i razradu. Uz određene će se predmetke dati i osvrt na etimologiju smatramo li da ona nije dovoljno iskorištena u rasvjetljavanju njihova iskonskoga značenja.

Glagolni predmeci imaju u hrvatskome, kao i u slavenskim jezicima uopće, višestruku funkciju. Osnovna je da od nesvršena glagola čine svršen. Tu funkciju imaju gotovo svi predmeci, izuzevši predme-

tak *pa-*, koji ne djelotvori tu promjenu, te pojedinih primjera drugih predmetaka (npr. *predvoditi* /u značenju *biti vođom*/, velik broj glagola sa *su-* kao *supostojati*, *suosjećati*, danas sve proizvodnijih, nekih sa *protu-* kao *proturječiti*, *protusloviti*). Druga je funkcija ona znadžbena, koja je inherentna svakomu pojedinomu predmetku. Nije teško zapaziti kako je u dosadanjem proučavanju predmetaka prva funkcija bila uglavnom izlikom da se ne proučava druga. Odnos je, međutim, upravo suprotan: utvrdimo li iskonska značenja pojedinih predmetaka (druga funkcija), moći ćemo zaključiti kako se razvila prva funkcija.

U nastavku nastojat ćemo navesti predmetke koji djelotvore promjenu glagolnoga vida. U *ad hoc* smišljenim prikazima skladnjana (sintaktičkoga) ustroja rabit ćemo sljedeće oznake:

- ugate zgrade, [], označuju fakultativnu dopunu,
- oble zgrade, (), označuju da njezini članovi tvore jednu cjelinu, skladnjano ravnopravnu s ostalima,
- potpisana pismena (*t*, *d*, *r*, *o*) označuju padeže imena uz koje stoje, i to *t* tvornik (akuzativ), *d* datnik (dativ), *r* rodnik (genitiv), *o* orudnik (instrumental),
- strelica (→) označuje preobliku koju djelotvori primetanje predmetka,
- podebljano i nepodebljano otisnute riječi: označuju istovjetnost podebljano otisnute riječi prije i podebljano otisnute riječi poslije preoblike, odnosno istovjetnost nepodebljano otisnute riječi prije i nepodebljano otisnute riječi poslije preoblike.

DO- :

1) Dobivši ovaj predmetak, glagoli označuju dosezanje izvjesne točke. Iziskuju sljedeće skladnjane dopune:

a) *do-* + glagol [+ ime_t] + (*do* + ime). Tu je ciljna točka užarištena, izričita je.

Primjeri: dotrčati (do čega), dobježati (do čega), dokrasti se (do čega), doplivati (do čega), dovući (do čega), donijeti (do čega), dogurati (do čega), dokotrljati (do čega), doplaviti (do čega), dobaciti (do čega)...

b) *do-* + glagol [+ ime_t] [+ime_a] + 0 ili (*u*, *k*... + ime). Ovdje je ciljna točka podrazumijevana, nije iskazana. Radi se o prispjivanju gdje nije potrebno iskazati određenu točku, već je dovoljno ostaviti ju naznačenom putem predmetka. Odnos analogan podskupinama a) i b) kod ovoga predmetka imamo kod predmetka *od-*, podskupine 1a) i b).

Primjeri: doći, dotrčati, dobježati, dohrliti, doteturati se, dokrasti se, doplivati, dovući, donijeti, dokotrljati, doplaviti...

c) glagol + (*do* + ime_r) → *do-* + glagol + ime_a

Primjeri: dorasti, domisliti se, dosjetiti se...

d) *do-* + glagol + ime_t + ime_a

Primjeri: dostaviti, dopremiti, dodati (komu što), dodijeliti, dosuditi, dojaviti, doglasiti, došapnuti, doviknuti, doturiti, dožmirnuti, domignuti, dobaciti (komu)...

e) glagol + (*do* + **ime_r**) → *do-* + glagol + **ime_t**

Primjeri: dodirnuti, dotaći, dosegnuti, dohvatiti, dohititi, domnivati, dokučiti, doslutiti, dohledati (u značenju pogledom dosegnuti), doživjeti (npr. starost)...

f) glagol + *se* + (*do* + ime_r) → *do-* + glagol + *se* + ime_r

Primjeri: dohvatiti se, dočepati se, dojmiti se, dodirnuti se, domoći se, dokopati se, dokrasti se, dočekati se, doznati se...

2) Tumačiti se može kao 1e), s time da značenje izvedenoga glagola izrazitije iskazuje stjecanje, pribavljanje čega onime što temeljni glagol označuje.

Primjeri: dočuti, dosluhnuti, doćuhnuti, doznati, doživjeti (npr. nesreću), dočekati, dopipati, donjušiti, dosjesti...

3) Glagoli izvedeni ovime predmetkom u sprezi s povratnošću i nesvršenim vidom označuju uzajamnost dvaju ili većega broja djeatelja (agensa) u vršenju onoga što temeljni glagol označuje.

Primjeri: dopisivati se, dovikivati se, dozivati se, došaptavati se, domigivati se...

4) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju dovršenje onoga što taj glagol temeljno označuje. Podrijetlo se ovoga značenja može tumačiti kao da je nastalo iz sklopa glagol + imenica + (*do kraja* ili sl.).

Primjeri: dovršiti, dokončati, dostajati, doteći (u značenju *dostati*), dotući, dosaditi, dojaditi, do(zlo)grdjati, dotužiti, domoriti, dočuvati, dohledati (s dvama značenjima)...

5) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju naknadnost onoga što označuju u odnosu na značenje temeljnoga glagola, uz to da posljedak onoga što taj glagol označuje postaje dijelom posljетка onoga što označuje temeljni glagol. Podrijetlo se ovoga značenja može

tumačiti nastalime iz sklopa glagol + imenica + (*do posljетка onoga što temeljni glagol označuje*).

Primjeri: dodati (u značenju dometnuti), dometnuti, dopisati (u značenju nadopisati), doplatiti, doliti, dograditi, dopričati...

IZ-:

1a) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši iz unutarnjosti čega prema van: *iz* + glagol [+ime_r] + (*iz* + ime_r) + [(*na* + ime_r)].

Primjeri: izići, istrčati, izvući, izvaditi, istaviti, izbaciti, isključiti, izuzeti, izbiti (u značenju izlupiti), iščačkati, ispisati (iz čega)...

b) Kod glagola kazivanja i glasanja predmetak kazuje da je osoba dovršila tijek što ga označuje temeljni glagol, uz znadžbeni preljev da je ono govoreno (objekt temeljnoga glagola) izrečeno u potpunosti, kao cjelina.

Primjeri: izreći, izgovoriti, izustiti, izbrbljati, išaptati, izmrmljati, izmucati...

2a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se onime što označuje temeljni glagol djelotvori stvaranje, napravljanje čega.

Primjeri: izdjelati, isklesati, istesati, izrezati (u značenju *rezanjem načiniti*), izliti (u značenju *livenjem načiniti*), ispjevati, izmaštati, izmisliti...

b) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se onime što označuje temeljni glagol štogod steklo, zadobilo. Pri tome predmetak djelotvori i skladnjanu preobliku: glagol obilježen ovime predmetkom ustražuje izravni predmet u tvorniku, što temeljni glagol nije tražio ili je taj izravni predmet bio dijelom ine glagolne dopune (primjerice *zbog čega, o čem*).

Primjeri: izmoliti (*moleći steći*), iznuditi, izdjelovati, isposlovati, ishoditi, isprkositi, ishiniti, ispipati, izmamiti, izdvoriti, izroniti (što), izglasovati, isplivati (npr. novi rekord)...

c) Kao u b), s time da kod glagola kretanja označuje kao svladavanje, osvajanje (dakle i stjecanje) onoga na čemu se to kretanje zbivalo.

Primjeri: ispenjati (npr. planinski vrh), istrčati (npr. trkaću stazu), isplivati (npr. bazensku stazu)...

3a) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da je ono što označuje temeljni glagol izvršeno do kraja, odnosno da nema više trpitelja (pacijensa) na kojem bi se vršilo ono što temeljni glagol označuje.

Primjeri: ispiti, izjesti, istrošiti, iskoristiti, izučiti, izmoriti, izbrijati, izliječiti, izbrojiti (u značenju *nabrojiti*), izbuditi (u značenju *probuditi*), izginuti (u značenju *nestati*), istući, izbiti (u značenju *istućti*, *izlupati*), ispeti se, izdovoljiti se, iscvjetati...

b) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol izvršilo na većem broju trpitelja ili više puta na istome trpitelju te da je time mogućnost ponovnoga vršenja iscrpljena.

Primjeri: izlomiti, izginuti (u značenju *ispogibati*), izbuditi (u značenju *isprobuđivati*)...

c) Često se taj predmetak navršuje na već predmetkovane (prefigurane) glagole označujući tako da se ono što potonji označuju izvršilo na većem broju trpitelja te da je time njihov broj, a time i mogućnost protezanja radnje na nove, iscrpljen.

Primjeri: ispogibati, ispresavijati, izopijati se, ispremještati, ispremetati, isprolijevati, izoprašati se, izujedati, izubijati, isprebijati, isprekrižati, ispreplesti...

d) Značenje kao u gornjih, uz to da predmetak djelotvori skladnjanu preobliku pretvaranja neizravnoga objekta u izravni, a izravnoga objekta u oruđe: glagol + ime_a + ime_t → iz + glagol + ime_t + ime_o.

Primjeri: izdijeliti (koga, kao *nadijeliti*)...

4a) U nekih glagola predmetak daje značenje da se vršenjem onoga što temeljni glagol označuje trpitelj potrošio.

Primjeri: izgaziti (obuču), izvoziti (automobil), izrabiti (što), iznositi, izlizati, izvitlati (konja), iscrpsti (rudnik), ispuhati (metke)...

b) Isto kao gornje, uz to da predmetak djelotvori da glagol ustražuje izravni objekt.

Primjeri: izraditi (kao *radom potrošiti*), islužiti...

5) Dobivši ovaj predmetak i postavši povratnima glagoli označuju da je djelatelj temeljnoga glagola ono što taj označuje izvršio do kraja, da više nema mogućnosti vršiti to dalje.

Primjeri: istrčati se, isplesati se, isplivati se, izgrmjeti se, iskakati se, izdivljati se, ispričati se (kao *napričati se*)...

6) Spregnuti s povratnošću, a nesvršenoga vida, glagoli označuju opetovnost odnosno intenzivnost.

Primjeri: izležavati se, iščuđavati se...

MIMO-:

Predmetak koji dolazi u neprijelaznih glagola označuje da se njihov djelatelj giba pokraj čega, mimo što; neproizvodan i rijedak, danas ga u tome značenju zamjenjuje *pro-*.

Primjeri: mimoići, mimohoditi, mimogresti, mimoletjeti.

NA-:

1) Valjalo bi pobliže razvidjeti nema li ovaj predmetak u nekih glagola značenje blisko onomu predmetka *od-*. Primjeri su koji ukazuju na to veoma stari (neke od njih dijeli i veći broj slavenskih jezika). U tome se kontekstu može pripomenuti da litavska usporednica ova- ga slavenskoga predmetka znači upravo *od-*, *s-*. Pokaže li se to ispravnim, vjerojatno je da će tumačenja u 2) – 6) valjati preosmisliti u ovome smjeru. Za početak možemo tek grupirati glagole prema značenjima te ustvrditi da u njih značenje osvršidbenoga (perfektivnoga) predmetka *na-* vjerojatno suvisi s pretpostavljenim temeljnim značenjem.

a) Glagoli kod kojih je značenje udaljavanja najzornije.

Primjeri: nastati, narušiti, napustiti, najuriti, nagnati, natjerati, nàdati (u nekim značenjima)...

b) Drugu podskupinu sačinjavaju glagoli kod kojih prvotno značenje nije toliko zorno, ali se može pretpostaviti. To posebice vrijedi za slučajeve kad glagoli koji snose predmetak *na-* istovremeno dopuštaju i koji drugi predmetak istovjetna ili slična značenja. Za prvu ruku možemo navesti izvjestan broj značenjem jasno omeđenih skupina:

- u nekih glagola predmetak označuje otklanjanje od podmnijevane osi. Isto i kod nekolicine glagola gledanja: nagnuti, nakloniti, nakriviti, nakositi, naheriti, nakrenuti, naviriti se, nagledati se...
- u nekih glagola predmetak ima ulogu osvršenja; valja uočiti da se ova podskupina također može potpodijeliti na manje, jasno omeđene podskupine: napeti, nategnuti, naprijeti, napregnuti, nastrijeti, naviti, namotati, nahraniti, napojiti, nadojiti, napuniti, nabrusiti, naoštriti, našiljiti, natočiti, naliti...
- kao kod gornje skupine, s time da se ovdje radi o glagolima tijeka pa predmetak tako označuje njegovo okončanje: nateknuti, nabreknuti, nabuhnuti, nabujati, nabubriti, naviknuti se, nasmijati se, nasmiješiti se, naceriti se, nakeziti se, naljutiti se, nasrditi se, naduriti se...

- glagoli koji označuju stvorenje čega: napraviti, načiniti, napisati, naslikati, nacrtati, nazidati, nazdati, nasnovati...
- glagol zamjedbe *nazrjeti*, koji ima i značenje *uzrjeti*, *ugledati*.
- glagoli koji označuju izdizanje kojega dijela tijela: narogušiti, nakostriješiti, naježiti, napućiti, načuliti...
- glagoli koji označuju skupljanje, primicanje čega: nabrati, narozati, namrštititi, navući (zastore), namaknuti (zastore)...
- glagoli izricanja, obično u kontekstu kakva javnoga čina: najaviti, na(go)vijestiti, nareći, napovjediti, nazvati, naglasiti...
- glagoli davanja znakova kojim dijelom tijela: namignuti, namahnuti...
- glagoli kojima se učinkuje kakvo izobličenje: nakaziti, nagrđiti...
- glagoli kojima se učinkuje čiji gubitak, uštrb: naštetiti, naškoditi, nauditi, napakostiti...
- glagoli kojima se objekt dovodi u stanje spremnosti da čini štogod: nanukati, nabuniti, nanutkati... Ovamo pripada i glagol *nagovoriti*, koji neizveden ne dopušta izravni predmet. Izveden se ponaša isto kao prije njega navedeni glagoli.
- glagoli kojima je zajedničko značenje da nanošenjem kakve tvari učinkuju odvajanje predmeta na koji se ona nanosi od okoline: namazati, namastiti, narumeniti, nabijeliti, nakititi, naresiti...
- u nekolicine glagola koji označuju da se tkogod opskrbljava čime predmetak djelotvori skladnjanu preobliku pretvaranja neizravnoga objekta u izravni, a izravnoga objekta u oruđe: glagol + ime_a + ime_t → *na* + glagol + ime_t + ime_o. Takvi su glagoli *nadariti* (koga čime), *nadijeliti* (koga čime).

2) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši na površinu čega. Dopuštaju sljedeće skladnjane dopune:

- a) *na* + glagol + (*na* + ime_t). Među ovima jasno odredljive skupine čine glagoli pomicanja te glagoli gibanja; među potonjima najbrojniji su glagoli intenzivnoga, prijetećega gibanja upravljena prema komu.

Primjeri: nabaciti, nametnuti (*na što*), naturiti (*na što*), narinuti (*na što*), nabiti (*na što*), navezati, nabosti, naleći, nasjesti, naići, nagaziti, nabasati, naletjeti, napasti (s prijedložnim sklopom *na* + ime_t), naskočiti (s prijedložnim sklopom *na* + ime_t), nasrnuti, navaliti, nahrupiti, nagrnuti, nadrijeti, nadoći...

b) *na* + glagol + ime_t + ime_a

Primjeri: nanijeti (komu npr. ozljede), nametnuti (komu što), naturiti, narinuti...

c) glagol + (*na* + ime_t) → *na* + glagol + ime_t

Primjeri: nagaziti (koga), nabasati (koga), napasti (bez prijedložnoga sklopa *na* + ime_t), naskočiti (bez prijedložnoga sklopa *na* + ime_t), nadahnuti, napljunuti...

3) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da je vršenje onoga što označuje temeljni glagol obavljeno sa zadovoljavajućim učinkom i da je posljedovalo dosezanjem, zadobivanjem željenoga cilja. Pri tome predmetak djelotvori i skladnjanu preobliku: glagol obilježen ovime predmetkom iziskuje izravni predmet u tvorniku (akuzativu), što temeljni glagol nije izsikivao ili je taj izravni predmet bio dio ine glagolne dopune (nečega kao *zbog čega, o čem, za čime*).

Primjeri: naći (<**na* + *ići*), natražiti, natragati, napítati (pitanjem saznati), napipati, naigrati, naslutiti, nagledati, namotriti, napaziti, namrijeti, naslijediti, načuvati...

4a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da djelatelj onime što temeljni glagol označuje djelotvori gomilanje trpiteljā podrazumijevajući postupnost dot. susljednost većega broja pojedinačnih izvršaja onoga što temeljni glagol označuje.

Primjeri: nabacati, natrpati (što čime), nakrcati (što čime), nagomilati, nataložiti, nakupiti, nabrati, nacijepati, nacrpati, nacijediti, nakapati, načupati, nagovoriti (npr. svašta), napričati, nabajati, nalagati, nabrojati, nakupovati, naredati...

b) Neki glagoli gornje skupine mogu promijeniti vrst objekta pa drugi dio dopune izravni objekt + prijedložna skupina promiču u izravni objekt, a prvi dio pretvaraju u dopunu u orudniku (instrumentalu).

Primjeri: natrpati (što čime), nakrcati (što čime), naložiti (npr. peč drvima)...

5) Izvedeni ovime predmetkom, a nesvršeni, glagoli označuju intenzivitet spojen s opetovanošću. Svojtveni razgovornom jeziku.

Primjeri: načekavati, nahodavati, naguravati se, nabacivati se (čime)...

6) Ovaj predmetak spregnut s povratnošću označuje da je djelatelj temeljnoga glagola izvršio ono što temeljni glagol označuje u obilnoj, dovoljnoj mjeri.

Primjeri: nahodati se, nabazati se, načekati se, naudarati se, naspavati se, nagledati se, naslušati se...

7) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da je ono što označuje temeljni glagol stalo u začetku izvršenja i da se može nastaviti.

Primjeri: načuti, nazrjeti, naglednuti, nagristi, najesti, nagorjeti, natučiti, nadrijeti (u značenju *početi derati*), naklati, napučiti, nastrijeliti...

NAD-:

1) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja nad što, iznad čega. Dopuštaju sljedeće skladnjane dopune:

a) *nad* + glagol [+ ime_r] + (*nad* + ime_r)

Primjeri: nadstaviti, nadmetnuti (nad što), nadnijeti, nadvesti...

b) U nekolicine glagola gledanja predmetak zahtijeva spregu s povratnošću.

Primjeri: nadviriti se, nadgledati se...

c) glagol + (*nad* + ime_r) → *nad* + glagol + ime_t

Primjeri: nadsegnuti, nadstupiti, nadgledati, nadzirati...

2) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da je djelatelj ono što temeljni glagol označuje učinio bolje ili više od koga drugoga djelatelja.

Primjeri: nadbaciti, nadbiti, nadmetnuti (u značenju *nadbaciti*), nadbosti, nadgizdati, nadglasati, nadgovoriti, nadigrati, nadjačati, nadvladati, nadobiti, nadmudriti...

NAJ-:

Superlativni predmetak *naj-* svojstven pridjevima nalazimo i kod glagola, gdje označuje da je trpitelj (predmet prijelaznoga glagola ili podmet neprijelaznoga) onime što temeljni glagol označuje istaknut, izdvojen iz skupa tovrskih predmeta, da se ono što temeljni glagol označuje između sviju predmeta najviše odnosi, proteže na nj. Kao primjer se obično navodi glagol *najvoljeti*.

O(B)-:

Iako se najvjerojatnije iskonoslovno (etimološki) ne radi o istovjetnim predmecima, *o-* i *ob-* se danas, čini se, ne daju razlikovati. Stoga se podvode pod jedan predmetak, pa će nadalje upotreba jednoga automatski podrazumijevati i njegov istoznačnik. Znakovitom bi mogla biti činjenica da mnogi glagoli dolaze isključivo s jednom inačicom. Drugi, međutim, koji snose oba oblika, čini se da ne dopuštaju razlučivanje značenja (npr. *omotati* i *obmotati*, *omazati* i *obmazati*). Uvjeti se te razdiobe tek imaju podrobnije raziskati.

1) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se onim što označuje temeljni glagol djelotvori kretanje djelatelja ili trpitelja oko čega, s jedne ili više strana, da se ono što označuje temeljni glagol izvršuje obuhvatno uokolo kojega djelatelja ili trpitelja, da se time zahvaća njegovo oplošje. Mogu se podijeliti na skupine:

a) *ob* + glagol [+ ime_t] + (*oko* + ime_r)

Primjeri: obići (oko čega), obigrati (oko čega), obavesti, omotati (oko čega), oviti (oko čega), obapeti, obgrnuti (zemlju oko čega), obložiti (oko čega)...

b) glagol [+ ime_t] + (*oko* + ime_r) → *ob* + glagol + ime_t [+ ime_o].
Također se mogu pribrojiti i skupini 2), i to u smislu da se onime što temeljni glagol označuje trpitelj zastavlja proč, za kakvu misle nu među, za sličan zamišljaj usp. npr. predmetak *za-*. U ovoj se podskupini dodiruju i ukrižuju značenje 1) i značenje 2) odnosno 3) ovoga predmetka pa će iskušavanje pripadnosti pojedinoga glagola određenoj skupini za sobom povući i razbistrenje etimološkoga i semantičkoga odnosa tih dvaju strogo razmeđenih značenja. Za sada se svakako može ukazati na moguću istovjetnost ovoga značenja sa značenjem opisanim u 3b).

Primjeri: obići (što), obigrati (što), oploviti, oprčati, objahati (što), objezditi, opsjesti, opteći, ograditi, obzidati, opsegnuti, obastrijeti, obući (koga), odjenuti (koga), obuti (koga), omotati (koga), oviti (koga), okiti, opšiti, obrezati (shvaćeno kao *rezati uokolo*), oblići, obasuti, omazati, optočiti, obiti (u značenju *okovati*), okovati, oklopiti, obložiti (koga), obzinuti, obasjati, ozariti, ogledati, ogristi (shvaćeno kao *gristi uokolo*)...

c) Kod nekih glagola predmetak označuje da ono što temeljni glagol označuje učinkuje gibanje djelatelja ili trpitelja uokrug. Podrijetlo porabe možemo tumačiti dvojako: uzeti predmetak u značenju 1) i

uzeti da se kao dopuna uz glagol podmnijeva nešto kao *oko vlastite osi*, ili uzeti predmetak u značenju 2) i glagolnom dopunom uzeti nešto kao *u stranu*.

Primjeri: okrenuti (se), obrnuti (se) (<*obvrnuti (se)), obratiti (se) (<*obvratiti (se)), osvrnuti se, obazrjeti se, ogledati se, omahnuti (*mašući okrenuti*)...

- 2) Premda u iskonoslovnim rječnicima oko značenja prijedloga/predmetka *o-/ob-* nema suglasja, značenje nekih glagola potvrđuje predmnivu koju nalazimo u nekima od njih (Bezljaj, 231) da taj označuje udaljavanje djelatelja ili trpitelja proč, ća od čega, odnosno lišavanje, odsutnost. U tome bi kontekstu možda valjalo pripomenuti posebnu sklonost predmetka *ob-* da tvori predmetačne skupine *obez-* i *obne-*, na što bi mogao ukazivati glagol obeušiti <**obušiti*, što bi se danas izreklo kao *odušiti*, *razušiti*, tj. *obezušiti*.
- a) Prvu skupinu sačinjavaju glagoli koji znače da ono što im temeljni glagol označuje djelotvori odvajanje od čega, poput danas proizvodnoga predmetka *od-*.

Primjeri: oblomiti (u značenju *odlomiti* i *obiti*, *provaliti*), obrezati (u značenju *odrezati*), omaknuti (se), omesti (u značenjima *pomesti* i *smešti*), obiti (u značenju *razbiti*), ostaviti, osnovati, opustiti, opružiti, otegnuti, ovjesiti se (kao *omlohavjeti*), ostati...

- b) Drugu skupinu sačinjavaju glagoli s ovime predmetkom koji označuju vraćanje u prvotno stanje, te kao takovi odgovaraju predmecima koji danas nose tu službu, a to su *raz-* i *od-*. Ovoj se malobrojnoj skupini s najvećom izvjesnošću može prireći pripadnost skupini 2).

Primjeri: ocvasti, okaniti se, omisliti se...

- c) Treću skupinu sačinjavaju glagoli koji se naoko mogu tumačiti ili pripadnima skupini 1) ili pripadnima skupini 2), tj. mogu se razmatrati i kao da se ono što temeljni glagol označuje zbiva sveobuhvatno, po cijelome oplošju djelatelja ili trpitelja (dakle u smislu značenja 1), ili pak kao da se to vidi kao kakvo udaljavanje, često samo misleno, u nepovoljnu smjeru, odakle nema povratka (u smislu značenja 2), što dopušta usporedbu s predmetkom *u-* u istome značenju. Potonje tumačenje ujamčuje činjenica da *o-* vrlo često dolazi s glagolima koji označuju stanja, tijekove, bilo nepovoljne po trpitelja (*obamrijeti*), bilo povoljne (*oživjeti*), pa tada *o-* označuje krajnji doseg, konačnu postaju u tečenju tijeka (npr. *oživjeti* je krajnja točka u tijeku življavanja, živnuća).

Primjeri: objesti, ogristi (kao *izgristi*), opaliti, ožeći, opržiti, *opušiti (> opušak), oronuti, opasti, oseknuti, ogorjeti, obagnjiti, osuti se (u značenju *rasuti se*), otopiti se, okopnjati, ozepsti, omuknuti, ogladnjati, oglupjeti, okrupnjati, ostarjeti, obuhnuti, obamrijeti, oživjeti, omrknuti, obdaniti, olistati...

- d) Kod nekih se glagola čini da predmetak označuje usmjeravanje u nešto pa odbijanje, odupiranje, udaljavanje od toga. U toj je službi sukladan predmecima *u-* i *od-* (usp. primjerice trojku *u-prijeti, o-prijeti, od-u-prijeti*). Valja, međutim, pripomenuti da se u mnogim djelima (usp. Gluhak, 455; Bezljaj, 231) navodi da *ob-* ima (i) iskonsko značenje blisko onomu današnjega *pri-*, dakle primicanja, približivanja. Primjeri bi ove skupine mogli biti kandidatima i za takvo tumačenje. Prvo tumačenje, čini se, ujamčuje činjenica da neki od primjerovnih glagola dolaze i s predmecima čije je značenje udaljavanja, odvajanja mnogo izvjesnije, kao *za-*.

Primjeri: oprijeti se, osloniti se, obiti (o što), omlatiti (o što), objesiti (o što), okvačiti (o što), ogledati se (u što)...

- e) U nekih glagola ovaj predmetak kao da označuje da ono što temeljni glagol označuje djelotvori gibanje djelatelja ili trpitelja prema dolje, uglavnom s preljevom naglosti, ustrmljenosti.

Primjeri: obaliti, oboriti, obrvati, obastrmiti se, obrušiti se, obroniti se...

- f) Glagoli uzimanja, hvatanja: obuzeti, obuhvatiti, obujmiti, obgrliti...

- g) Glagoli sprečavanja: obuzbiti, obustaviti...

- h) Glagoli čaranja i sl.: omamiti, očarati, opsjeniti

- i) Kod nekih glagola predmetak ne djelotvori osvršenje već na neki način pojačava značenje temeljnoga glagola. Vjerojatno je da ti glagoli nekako pripadaju ovoj znadžbenoj skupini, u tome smislu usp. npr. supostojanje oblika *postojati* i *opstojati*.

Primjeri: opstojati, održavati, obnašati, očekivati...

- j) Gdjekada predmetak označuje da se temeljnim glagolom štogod steklo, priskrbilo, pribavilo, slično kao u glagola s *u-*, *do-* ili *s-*.

Primjeri: opaziti, obaznati, obladati (koga)...

- 3) U nekih glagola predmetak djelotvori svršenost, a da pri tome značenje predmetka nije toliko očigledno. Zagledamo li primjere pominje, utvrdit ćemo da se i ovdje radi izvorno o predmetku *o-* u značenju koje se može osmisliti kao kakvo udaljavanje, to više što mnogi od tih glagola imaju suznačne ili istoznačne parnjake izve-

dene jednim (ili više) od predmetaka što znače udaljavanje (*u-, po-, od-, za-, uz-*).

Primjeri: oprati, okupati, obrisati, osušiti, obrijati, okvasiti, oglodati, oguliti, oljuštiti, okrznuti, ogrepsti, očesati, omirisati, očuvati, ohraniti, obraniti, okrpati, obučiti, obružiti, okuditi, omjeriti, obiskati...

- 4) Izvedeni ovime predmetkom glagoli koji inače zahtijevaju izravni objekt mijenjaju ga (izravnim objekt tada najčešće postaje ono što je prije fungiralo kao priložna oznaka), a oni koji inače nisu prijelazni postaju prijelazni. Mehanizam je istovjetan onomu kod predmetka *po-*, 4a).

Primjeri: okrasti, obdijeliti, oblijepiti, opjevati, ogovoriti, oblâgati, oblažati, oblaskati, oplakati, opisati (u značenju *pišući prikazati*), osuditi, omesti (u značenju *očistiti metenjem*), okropiti, okopati, očupati, obaspiti (koga), obležati (koga), obljubiti, opslužiti, opskrbiti, opremiti, objahati...

- 5) Spregnut s povratnošću, ovaj predmetak gdjekada označuje da je djelatelj temeljnoga glagola ono što ovaj označuje izvršio u obilnoj mjeri. Možda se ovdje radi o predmetku u značenju 2), pa bi se ta obilnost znamenovala kao udaljavanje u neko posebno stanje.

Primjeri: objesti se, obžderati se, opiti se, oblokati se...

- 6) U nekih glagola ovaj predmetak označuje da je ono što temeljni glagol označuje izvršeno nepotpuno. Predmetak bi ovdje bio istovjetan s onime u 2) i, sukladno tomu, podrijetlo bi se ove porabe moglo vidjeti u slici kojom se ono što temeljni glagol označuje predočava nečime udaljenim, postranim, izvan nekakva središta koje bi znamenovalo puno izvršenje. Ovdje možemo uputiti na istovjetan predmetak u pridjeva, s istim značenjem (npr. *oslab*).

Primjeri: obaklati, obavrijeti, obariti (u značenju *popariti*)...

OD-:

Prvotan oblik ovoga predmetka bijaše *ot-*; vidljiv je svega još u nekojlicini glagola: otići, oteti, otvoriti, otvrsti.

- 1a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori udaljavanje trpitelja ili djelatelja od čega.

Primjeri: othodati (od čega), otrčati (od čega), odskočiti, odmaći, odbiti, oteti, oduzeti, odnimiti, odagnuti, odgurnuti (od sebe), odrinuti (od sebe), oturiti (od sebe), odaslati...

b) Radi se o odvajanju dijela od cjeline ili sl.

Primjeri: odvojiti, odijeliti, odrati, otrgnuti, otkinuti, otcijepiti, odsjeći, odgristi, odjesti, otpiti, odbrojiti, odlijepiti, otkovati, otkvačiti...

2) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori udaljavanje trpitelja ili djelatelja proč, ća, daleko. Šteta je što je standardni jezik lišen priloga *ća* i *proč*, jer bi njihovo prisustvo, između ostaloga, pomoglo naglašivanju razlike između glagola skupine 1) i ove skupine.

Primjeri: otići, otputovati, odjuriti, othrliti, otrčati, odletjeti, odskakutati, odbaciti, odagnati, otjerati, odgurnuti, odrinuti (kod svih se glagola podrazumijeva dopuna *proč, ća*)...

3) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se nekakvo stanje, u koje je djelatelj ili trpitelj doveden djelovanjem temeljnoga glagola snabdjevena nekim predmetkom, poništava, da se djelatelj ili trpitelj vraćaju u stanje koje prethodi uvođenju toga stanja.

Primjeri: otvoriti, otprijeti, otključati, odastrijeti, odapeti, otčepiti, odgrnuti, otkriti, odgraditi, odgonetnuti, otkititi, odmrznuti, otkraviti, odgaliti, odmoći, odljutiti se, odsrditi se, odštetiti...

4) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da djelatelj onime što temeljni glagol označuje uzvraća, odgovara na istovrstan čin koga ili čega drugoga.

Primjeri: otpisati, odgovoriti, otpozdraviti, otpokloniti se, otkašljati, otpijevati, otkliknuti, odazvati se, odjeknuti, odsinuti, odbljesnuti...

5) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da je djelatelj ono što temeljni glagol označuje izvršio upravo u mjeri u kojoj to iziskuje trpitelj. Često to izvršenje može imati znadžbeni preljev dužnosti, čak i prinudnosti. Podrijetlo se ove porabe može vidjeti u slici kojom se izvršenje onoga što označuje temeljni glagol predočava udaljavanjem, uklanjanjem, odstranjivanjem.

Primjeri: odraditi, odslužiti, otpjevati, odsvirati, odigrati, odgojiti, odhraniti, odvoziti, odaždjeti, odzvoniti, odbiti (u značenju *odzvoniti*), održati se (npr. sjednica)...

PA-:

Ovaj predmetak označuje da je ono što djelotvori temeljni glagol drugotno u odnosu na nešto, u smislu da se pravi po nekakvu uzorku koji bi bio prvotan.

Primjeri su: patvoriti, pakovati (*kalkirati*; *pakovak* = *kalk*)

PO-:

- 1) Iako o tom pitanju u iskonoslovnim rječnicima nema suglasja, čini se da izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što temeljni glagol označuje djelotvori udaljavanje proč od čega. Mnogi se glagoli podaju takovu tumačenju, pa i mnogi od onih koji prije bi-jahu priricani drugim podskupinama ove skupine. Valja, također, uočiti da mnogi glagoli izvedeni ovime predmetkom imaju značenja (gdjekada vrlo stara i slabo potvrđena, tj. rano odumrla) ista onima izvedenima s *u-*, *od-*, i *sl.*, koji također imaju temeljno značenje udaljavanja. Ovo je, uz onu glagola izvedenih s *o-*, i *na-* najmutnija skupina, i valjat će pomnjivo raskrčivati gustiš. Situaciju dodatno usložnjava činjenica da mnogi glagoli mogu bez zagane (problema) pripadati i skupini 2). Jedan bi od pokazatelja pripada li glagola ovoj ili skupini 2) moglo biti postojanje predmetka u nesvršenome vidu dotičnoga glagola (npr: *kvariti* – *pokvariti*, ali *pobaciti* – *pobacivati*; premda nikako ne možemo biti sigurni, usp. *ubiti* – *ubijati*, ali *ugasiti* – *gasiti*, gdje oba predmetka *u-* imaju posve isto značenje, pa bi jednakopravno mogao opstojati oblik *ugašivati*). Odgovor istu i mnogobrojni glagoli na koje se unatoč njihovu svršenomu vidu, koji se oblično odražuje kroz dometak *-nu-*, navrćuje dotični predmetak. Očigledno on tu nosi neku dodatnu znadžbenu obavijest, koja je danas sasvim izbljedjela. Ovdje dajemo izvjestan broj primjera koji bi mogli potaći preosmišljanje ove skupine.

Razabire se određen broj znadžbeno povezanih glagolnih skupina koje za prvu ruku možemo podijeliti sljedećim načinom; u tom bi smjeru valjalo nastaviti prosuđivati službu predmetka u pojedinim slučajevima:

- glagoli udaljavanja, bilo fizičkoga, bilo mislenoga: poletjeti (u značenju *odletjeti*), pobjeći (ako nije 2), tj. puko osvršenje glagola, ali usp. sukladno *bjeći* – *ubjeći*), poleći (u značenju *leći*, *uleknuti se*), pognati (u značenju *odagnati*), pobaciti, pometnuti, pohraniti, pode-rati (u značenju *istrgnuti*), pogutiti (u značenju *progutati*) /pogutnuti/pogunuti, poći (u značenju *propasti*), pòbiti (u značenju *ubiti*, vjerojatno i u značenju *opovrći*, ali i u nekim drugima), poraziti, potući (u značenju *poraziti*), potrti, potopiti, potonuti (može i kao), pondrijeti, poginuti, pogubiti, polipsati, pogasiti (u značenju *ugasiti*), popaliti (kao *spaliti*), poreći (usp. suznačno *odreći*), pogorjeti, poboraviti (u značenju *zaboraviti*), pokipjeti, pomrznuti...

- glagoli uzimanja, uhvaćivanja: pograbiti, pohvatiti, pohititi, pocrpsti, pokupiti, poloviti (u značenju *uloviti*), polučiti, pokrasti (u značenju *ukrasti*)...
 - glagoli kod kojih predmetak nosi preljev kakve usmjerenosti, ciljanosti: postaviti, položiti, poklasti, pobosti, pobiti (u istome značenju), povaliti, popasti...
 - glagoli pružanja: podati, pokućiti (u značenju *pružiti*), poskisti...
 - glagoli prestavljanja čega iz stanja mirovanja u stanje gibanja: pomaći, pokrenuti, potaći, porinuti, pogurnuti, pobuditi, pognati (nesvrš. *pogoniti*, za razliku od *goniti*), podići...
 - glagoli pregibanja, svijanja (najčešće nekoga dijela tijela), otklanjanja od podmnijevane osi: poviti, pognuti, pokloniti (u značenju *pognuti*), poguriti, pokućiti (u značenju *pognuti*), poniknuti (glavom), pokunjiti...
 - glagoli postajanja, ishoda: postati, ponići, poteći, početi, pojaviti se...
 - svršeni glagoli glasanja: poviknuti, pokliknuti, pociknuti, pokriknuti...
 - glagoli pokrivanja: poklopiti, pokriti...
 - glagoli kod kojih predmetak ne uzrokuje promjenu vida, već izvjesnim načinom pojačava temeljno značenje glagola: postojati, poznati...
 - glagoli kod kojih predmetak označuje konačnu fazu nekoga tijeka, stanja: poboljeti, pokajati se, počuditi se, poljubiti (zavoljeti), pomrziti, požudjeti, pohlepiti, počutjeti...
- 2) Kada glagoli izvedeni ovim predmetkom u izvodbenoj paradigmi supostoje s glagolima izvedenima inime predmetkom koji označuje bilježito (markirano) izvršenje radnje (finitivno, sativno i sl.), tada oni označuju nebilježito izvršenje radnje. Podrijetlo se ove porabe može tumačiti dvama načinima, zavisno od toga koje ćemo iskonsko značenje predmetka/prijedloga prihvatiti. Ako uzmemo da predmetak iskonski znači otprilike što i današnji *pri-* (Bezljaj), tada bi se slika koja stoji u pozadini njegove službe mogla usporediti s onom u glagola s predmetkom *do-* koji označuje dovršenje, dokončanje onoga što temeljni glagol označuje. Ako pak uzmemo da predmetak označuje udaljavanje, čemu u prilog govore mnoge činjenice, tada bi se ta slika mogla poistovjetiti s onom u danas proizvodnoga predmetka *od-* u značenju odrađivanja onoga što temeljni glagol

označuje ili pak odvajanja od kakve zamišljene cjeline. Ali valja držati na umu da će se dobar broj glagola naoko pripadnih ovoj skupini pomnijim zrenjem zacijelo moći pridružiti prvoj skupini, a možda i kojoj drugoj, npr. skupini 7).

Primjeri: počiniti, pogledati, pozrjeti, poljubiti, pohvaliti, popiti, položati, pojesti, poblagovati, polizati ((u značenju *pojesti lizanjem*), pobrstiti (potonjih šest mogu i pod 1)), popipati, pokuditi, pobrkati, poremetiti, pobuniti, potrgati, pocijepati, poderati, počešljati, podojiti, pomusti, pokimati, pokositi, požeti, posijati, pokvariti, pohabati, pokućati, pokvasiti, pomoćiti, ponuditi, ponukati...

3) Izvedeni ovim predmetkom, glagoli označuju da se ono što temeljni glagol označuje započinje. Uzmemo li da se tu iskono radi o prijedlogu/predmetku sa značenjem udaljavanja, odvajanja, podrijetlo se ove porabe može vidjeti u slici kojom se započetak vršenja predočava kakvim odvajanjem, pokretanjem. Radi se uglavnom o glagolima gibanja i glasanja. Obje je podskupine moguće objasniti kao pripadne skupini 1), i to glagole gibanja pridružiti glagolima pokretanja, a nesvršene glagole glasanja svršenim glagolima glasanja.

Primjeri: poći, pogresti, poljesti, potrčati, poletjeti, pojuriti, pohitjeti, pohrliti, pobrzati, pojahati, pojezditi, poteći, pocuriti, pokuljati, ponijeti, povesti, popeljati, pognati, pojaviti (stoku), potegnuti, povući, posmucati, potražiti, poiskati, potreptjeti/potreptati, povikati, pocviljeti, poječati, pokukati, pohučati...

4a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli koji inače zahtijevaju izravni objekt mijenjaju ga (izravnim objektom tada najčešće postaje ono što je prije fungiralo kao priložna oznaka), a oni koji inače nisu prijelazni postaju prijelazni. Mehanizam je istovjetan onomu kod predmetka o(b)-,

Primjeri: pogaziti, poplesati, popasti (koga), politu, pokropiti, popljuvati, pobljuvati, pobiti (u značenju *obiti, optočiti*), pokovati (u značenju *okovati*), polijepiti, pohoditi (koga), pokopati, pogrepsti, poplakati (kao *oplakati*)...

b) Izvedeni ovime predmetkom, glagoli koji inače nisu prijelazni dobivaju izravni objekt i učinkovnu vrijednost

Primjeri: poleći, posjesti, povjediti, pomoći...

5) Ovaj je predmetak, uz o-, uobičajeno sredstvo pri izvođenju glagola od imena

Primjeri: pobratimiti, poboljšati, pohrvatiti, pocrveniti, popločiti, popočiti, pooštriti, ponašiti, posvojiti...

6) Izvedeni ovim predmetkom, glagoli označuju da se ono što temeljni glagol označuje susljedice vrši na većem broju trpitelja

Primjeri: pohvatati, poloviti, pobiti, poubijati, poklati, pomrijeti, poumirati, pomoriti, popaliti, posmrzavati se, pogušiti, podaviti, pokrasti, popadati, popisati, pobilježiti, pobrojati, podrijemati, pokrojiti, polomiti, pokrhati...

7) Izvedeni ovim predmetkom, glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši neko kraće vrijeme ili u nepotpunoj, malo mjeri. Kako su glagoli s predmecima ove podskupine jednakozvučni s glagolima izvedenima predmecima ostalih podskupina, te zorbimice (teorijski) mogu značiti i jedno i drugo, u pravilu se ova poraba naglašuje dometanjem priloga "malo" ili sl. uz glagol.

Primjeri: posjedjeti, poležati, pospavati (u značenju *malo spavati*), podrijemati, pobdjeti, popričati, porazgovarati, pobajati, pošutjeti, pobjevati, potrpjeti, pospasti, pospustiti, postegnuti, pobrčkati, počekati, podaždjeti, podrmati, pogrijati, poloviti (kao *malo si loviti*), polupati (kao *prolupati, promlatiti*), poodrasti, poodmaći, ponapiti se...

8) Izvedeni ovim predmetkom glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši još jednom, naknadno u odnosu na isto to izvršeno prije.

Primjeri: pogovoriti (u značenju *ponoviti govoreno*), pobrijati, pogrijati (u značenju *ponovo podgrijati*), pouzeti...

POD-:

1) Izvedeni ovime predmetkom označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja pod što. Ocrtavaju se tri podskupine skladnjanoga obličja:

a) *pod* + glagol [+ ime_t] + (pod + ime_t)

Primjeri: podagnati, podbaciti, podvrći, podbiti, podčiniti, podrediti, podgrnuti, podviti, podvrnuti, podvući, potpasti...

b) *pod* + glagol [+ ime_t] + ime_d

Primjeri: podvesti, podmaknuti, podmetnuti, podvaliti, podastrijeti...

c) glagol [+ ime_t] + (pod + **ime_t**) → pod + glagol + **ime_t** [+ ime_o]

Primjeri: podsjesti, podstupiti, podasuti (pušku)...

2) Kod mnogih glagola predmetak označuje da se ono što temeljni glagol označuje vrši u donjem dijelu, ispod trpitelja dot. djelatelja.

Primjeri: podnijeti, podržati, podgledati, podbosti, pothvatiti, podnimiti, podzidati, poduprijeti, podbočiti, podlaktiti, podbrijati, podstrići, podbuhnuti, pothraniti, podgojiti, podrasti, podgorjeti, podgrijati, potpaliti, podžeći, podjariti, podnijetiti, podgristi, podjesti, podsjeći, podlomititi, podrezati, potkresati, podšiti, podvezati, podbrusiti, podići (srsi), poduzeti (srsi), podmazati, potkopati, podriti, podnizati, potkititi, podrazumijevati, podmnijevati, podabrati...

3) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši u nedovoljnoj mjeri.

Primjeri: pothraniti (u značenju *nedovoljno ishraniti*), podbaciti (u značenju *nedovoljno baciti*)...

4) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši slabijega intenziteta. Podrijetlo se ove porabe može vidjeti u slici kojom se ono što temeljni glagol označuje predočava nečime ispodnjim, što je ispod razine vršenja onoga što označuje temeljni glagol, pa tako i nečime prigušenim. Neki od ovih kazuju i da se radnja predmetkovanoga glagola odvija kao popratna radnja kojoj drugoj radnji.

Primjeri: podciknuti, podviknuti, podjeknuti, podzveknuti, podigrati, podskočiti, podnapiti se...

5a) Slično kao gornje, uz razliku da se ono što temeljni glagol označuje vrši potajice, kradomice. Moguće je i da koji od ovih glagola izražuje radnju popratnu kojoj drugoj.

Primjeri: podrugati se, podsmijati se, podbuniti, potpaziti, potkazati, podšaptavati, podmignuti...

b) Kao u a), s time da predmetkovanje glagola učinkuje da glagoli koji dotad nisu zahtijevali uzzahtijevaju izravni objekt.

Primjeri: podgovarati...

PRE-:

1) U nekih glagola pre-, čini se, ima značenje sukladno predmecima *pro-*, *u-*, *po-* i sl., kojima je zajedničko da označuju udaljavanje, koje se često vidi kao nešto nepovoljno. Tako vjerojatno valja protumačiti neke glagole čije značenje nikako ne možemo prireći nekoj od ostalih podskupina ovoga predmetka, a koji nerijetko za dje-

latelja ili trpiteljja nose negativan učinak. To je značenje, čini se, iskonsko za ovaj predmetak i ostala se značenja mogu izvesti iz njega.

Primjeri: prestati, premaći (u značenju *nestati*), preminuti, premrijeti (usp. *umrijeti*, *obamrijeti*, *zamrijeti*, *pomrijeti* (u značenju *umrijeti*), *samrijeti*), pretrnuti, pregorjeti, preplašiti, prestrašiti, prestraviti, prekoriti, prepovjediti, pretući (u značenju *dobro istući*), prebiti (isto)...

2) Iz gornjega se “praznačenja” zacijelo može izvesti i značenje kojime se kazuje da ono što temeljni glagol označuje, uglavnom kakvo stanje, proces, prestaje.

Primjeri: precvasti, pregrmjeti, preživjeti (u značenju *prestati živjeti*), pretužiti, pregorjeti (u značenju *prestati gorjeti*)...

3) Izvedeni ovim predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpiteljja preko čega, ili pak prekrivanje površine čega. Iziskuju sljedeće skladnjane dopune:

a) *pre* + glagol [+ ime_r] + (*preko* + ime_r)

Primjeri: pretrčati (preko čega), prebaciti (preko čega), preletjeti (preko čega), prenijeti (preko čega), prelititi (preko čega), premazati (preko čega)...

b) glagol [+ ime_r] + (*preko* + ime_r) → *pre* + glagol + **ime_t** [+ ime_o].

Primjeri: pregaziti (što), prekoračiti (što), preplivati (što), prebaciti (što), prelititi (što), premazati (što), prekriti (što)...; ovamo vjerojatno i previdjeti, prečuti, prezrjeti.

4) Predmetak može izraživati da se vršeci ono što označuje temeljni glagol prevaljuje određen vremenski raspon, da to traje određeno vrijeme. Dopune mogu biti objektne, ali i neobjektne. Izvor se značenja može protumačiti kao u skupine 3), ali i u smislu skupine 1) zamisli li se prevaljivanje kao kakvo uklanjanje, odstranjivanje.

Primjeri: prebaviti, predaniti, prenoćiti, prezimiti, preljetiti, prebdjeti, preboljeti, presjedjeti, preležati, prespavati...

5) Glagol izveden ovim predmetkom gdjekada može označivati da je djelatelj/trpitelj temeljnoga glagola ono što ovaj označuje izvršio bolje ili više od kojega drugoga djelatelja/trpiteljja, slično predmetku *nad-* 2).

Primjeri: prerasti, pretrajati...

- 6) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori premještanje djelatelja ili trpiteljja s jedne točke na drugu.

Primjeri: prenijeti, preložiti, postaviti, premetnuti, prebjeći...

- 7) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši ponovo, poništavajući time učinak prvoga izvršenja ili ne.

Primjeri: prestvoriti, prepraviti, prečiniti, prečitati, pregledati, predijeliti, predići, predjenuti...

- 8) Pristupivši nekim glagolima predmetak nosi značenje oduzimanja koga ili čega komu drugomu tko je bio predviđen da oduzeto dobije.

Primjeri: preoteti, predobiti, premamiti...

- 9) Uz neke glagole predmetak izriče da djelatelj vrši radnju na trpitelju koju je drugi djelatelj već bio izvršio na istom tom trpitelju.

Primjeri: preprodati, prekupiti, preprositi, preuzeti, prekrasti...

- 10) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori diobu trpiteljja na dvoje.

Primjeri: prebiti (u značenju *prelomiti*), prelomiti, prekršiti, pretrgnuti, prekinuti, predvojiti, prekloniti, pregnuti, pregristi, preglodati, pregraditi...

- 11 a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši u prevelikoj, preobilnoj mjeri.

Primjeri: precijeniti, pregrijati, prezreti, preplatiti...

- b) Kao gornje, s time da predmetak uzrokuje promjenu tipa objekta, tj. učinkuje pretvaranje npr. prijedložnoga sklopa u izravni predmet.

Primjeri: pretrpati, pretovariti, prekrcati...

- 12) Spregnuti s povratnošću nesvršeni glagoli označuju da je djelatelj ono što temeljni glagol označuje izvršio pretjerano, više od točke zasićenja te se time doveo u stanje neugode.

Primjeri: prejesti se, prepiti se...

- 13) Spregnut s povratnošću glagol označuje da se ono što temeljni glagol označuje vrši krivo, u nepovoljnu smjeru. Podležea slika je najvjerojatnije istovjetna onoj u skupini 1), a to je udaljavanje u nepovoljnu smjeru.

Primjeri: preračunati se...

PRED-:

- 1) Izvedeni ovim predmetkom glagoli označuju da djelatelj onoga što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje trpitelja pred koga, što, ispred koga, čega; redovno u prenesenom značenju.

Primjeri: predstaviti, pretpostaviti, predmetnuti, predložiti, prebaciti...

- 2) Predmetak označuje da se ono što označuje temeljni glagol vremenski zbiva prije čega drugoga.

Primjeri: predosjetiti, pretkazati, predvidjeti, predmnivati (od nepotvrđena *predmniti), predrasuditi, predodrediti, predznati, preduhitriti, predusresti, predujmiti, predbilježiti, prednapeti...

- 3) Predmetak označuje da je djelatelj onoga što označuje temeljni glagol na čelu, ispred koga, čega.

Primjeri: predvoditi...

PRI-:

- 1a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori približivanje ili primicanje djelatelja ili trpitelja ka, prema čemu, u smjeru čega. Najčešće su mu skladnjane dopune $k + ime_a$ ili samo ime_a .

Primjeri: prići, primaći, pritrčati, pribjeći, priskočiti, pileći (ka komu), prinijeti, primiješati, pripustiti, prikloniti, prignuti, priniknuti, primirisati, privonjati, pridijeliti, pridati, pripisati, prireći, pridjenuti, pribrojiti, primjeriti, prigledati, prividjeti, prikričati, priupitati...

- b) Kao gornje, s time da je cilj toga djelatelj, pa glagol nerijetko zadovoljava preljevanje stjecanja.

Primjeri: primiti, prihvatiti, pribirati, prigrabiti, prikupiti, pribaviti, prištedjeti, pritegnuti, prizvati, primamiti, privrebat, pričekati (u značenju *dočekati, sačekati, privrebat*)...

- c) Značenje kao u b) (uglavnom stjecanje, pribavljanje čega), s time da temeljni glagoli nisu prijelazni, pa izvođenje ovim predmetkom učinkuje da glagol ustraži izravni objekt.

Primjeri: priskrbiti, prislužiti (kao *zaslužiti*), priraditi (kao *privrijediti*)...

- 2a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori prianjanje djelatelja ili trpitelja uza što. Skladnjane su dopune uglavnom $uz + ime_t$ ili $na + ime_t$.

Primjeri: priljubiti, pripojiti, prilijepiti, pribiti, prikovati, pribosti, prikliniti, prigvozđiti, prišiti, pripasati, priprtiti, pristati (uza što), pileći (uza što), prirasti (uza što), primrznuti se...

- 3) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se onime što temeljni glagol označuje djelotvori dodavanje, pribrojavanje njegova djelatelja ili trpitelja već postojećemu skupu istovrsnih djelatelja ili trpitelja prije nastalih djelovanjem istoga toga temeljnoga glagola (podrazumijeva se dopuna *k već postojećemu posljjetku*).

Primjeri: primetnuti, pridodati, prikupiti, prilagati, pripuniti, priliti, pripresti, prtkati, priraditi, prirezati (porezu), priroditi...

- 4) Čini se da ovaj predmetak gdjekada znači da je ono što temeljni glagol označuje izvršeno do kraja; sukladan bi u toj službi bio predmetku *do-*.

Primjeri: prirasti (u značenju *narasti*), pritužiti, prigustiti, prikratiti, primlatiti...

- 5a) Ovu skupinu sačinjavaju glagoli koji označuju radnje nasilja vršene na trpitelju. Predmetak kod tih glagola ne traži prijedložne dopune, kao što to traže glagoli pod 1) ili 2). Njegovo se značenje može usporediti s onime predmetaka što označuju udaljavanje, odvajanje, kao *u-*, *za-*, *o-*. S druge se strane pak može ukazati na usporednost u značenju s predmetkom *do-*, primjerice u glagola *dokinuti*.

Primjeri: priklati, pridaviti, pridušiti, prigušiti...

- b) Ovu skupinu glagola sačinjavaju glagoli koji označuju radnje vršene na trpitelju uglavnom u vidu tiskanja ili tlačenja. Kod takvih glagola predmetak također ne ište prijedložne dopune. Značenje predmetka u tih glagola može otpovijedati značenju koje nose predmeci čije je osnovno značenje udaljavanje, kao *u-*, *za-*, *o-*, ali nije isključeno i da podrazumijeva neku dopunu u smislu npr. 1).

Primjeri: pritisnuti, prignječiti, pričepiti, pritiješiti, pritlačiti, prisiliti...

- 6) Gdjekada ovaj predmetak znači da se ono što označuje temeljni glagol ne izvršuje u punoj mjeri već samo djelomice, koliko je potrebno.

Primjeri: pileći, prisjesti, pridrijemati, pribojavati se, priželjkivati, pricrpsti, prisrknuti, prisvetiti se, prikočiti, pričekati, pridići se, prizaboraviti, pridražiti, prisušiti se, pritrpjeti se...

- 7) Predmetak osvršuje obezličene glagole koji označuju kakvu potrebu ili želju subjekt koje dolazi u datniku.

Primjeri: prijesti se, prispavati se, prihtjeti se...

PRO-:

- 1) Izvedeni ovime predmetkom neki glagoli, čini se, označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja dalje, ča u prostoru ili vremenu, često s preljevom nepovoljnosti, gubljenja. To je, vjerojatno, prvotno značenje predmetka, i ostala se mogu izvoditi iz njega. Otuda bi proistjecala i istozvučnost predmetka u značenjima pomjerenja kroza što i mimo što, pa i inim značenjima. Svima bi im podležalo pomicanje dalje u prostoru, naprijed.

Primjeri: proliti, prosuti, probiti (u značenju *ubiti*), protratiti, proigrati, prolokati, propustiti, promašiti, prodati, progutati, probaviti, proždrijeti, promijeniti, probuditi, proći (npr. bolest), proteći (npr. vrijeme), promaknuti (u značenju *umaknuti*, *izmaknuti*), propasti, protrnuti, promrznuti, prokopnjeti, procvasti, prokljati, proklasati, proći...

- 2) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što temeljni glagol označuje nastavlja dalje u vremenu i prostoru.

Primjeri: produžiti, produljiti, proslijediti, protegnuti, promaknuti (koga ili što dalje, naprijed)...

- 3a) Kod nekih glagola predmetak označuje da se trpitelj ili djelatelj temeljnoga glagola širi dalje u prostoru na sve strane. U toj je službi sukladan predmetku *raz-*.

Primjeri: proslaviti, provikati (u značenju *razvikati*), pročuti se, proglasiti (se), pronijeti (glas)...

- b) Vjerojatno ovamo spadaju glagoli iskazivanja:

Primjeri: prozvati, procijeniti, prosuditi, prokazati, prokleti (potonja dva vrlo lako mogu i kao 1), pogotovo što prokleti ima bliskoznačan par u *ukleti*)...

- 4) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori gibanje djelatelja ili trpitelja kroza što. Dopusťaju sljedeće skladnjane dopune:

- a) *pro* + glagol [+ ime_v] + (*kroz* + ime_v)

Primjeri: proći (kroz što), protrčati (kroz što), progledati (kroz vjeđe, trepavice i sl.), proviriti (kroz vjeđe i sl.), probaciti (kroz što), provući (kroz što), progurati (kroz što), proturiti (kroz što)...

- b) glagol [+ ime_t] + (kroz + ime_t) → *pro* + glagol + **ime_t** [+ ime_o]. Često takav skladnjani vid imaju glagoli kada se njima želi označiti da se radnja koju označuje temeljni glagol proteže kroz određeno vrijeme, koje se izražuje kao dopuna u tvorniku; no, moguće je da ih valja prireći skupini 5), čime bi se podrazumijevalo da se onime što označuje temeljni glagol troši, trati određeno vrijeme.

Primjeri: probiti, probušiti, provrtjeti, prožeći, progorjeti, propitati (koga, što), promisliti (što), proigrati (igru), prozepsti, protrnuti, probesjediti, provesti, proboraviti, probaviti (u značenju *provesti*)...

- 5) Pri izvođenju glagola od imena ovaj predmetak označuje da trpitelj toga glagola biva prožet onime što to ime označuje.

Primjeri: prokrviti, prozračiti, produhoviti, proježičiti...

6a) Gđjekada kao da se pod pomicanjem djelatelja ili trpitelja kroza što podrazumijeva i njegov izlazak iz čega.

Primjeri: proviriti, promoliti se, pojaviti se, probiti (u značenju *izbiti na vidjelo*), provrijeti, prokuljati, prošikljati, procuriti (potonja se četiri mogu prireći i podskupini 9), možda i 5))...

- b) Ovaj predmetak rado dolazi i s glagolima glasanja, posebice s onima koji već po sebi podrazumijevaju uskoću, tjesnoću prolaza pri izgovaranju ili pak kakve izgovorne smetnje, preprjeke.

Primjeri: promrmljati, promrsiti, propentati, protisnuti (kroz zube), procijediti (kroz zube)...

- 7) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja mimo što, kraj čega. Dopuštaju sljedeće skladnjane dopune:

- a) *pro* + glagol [+ ime_t] + (*mimo* + ime_t)

Primjeri: proći (mimo što), protrčati (mimo što), proletjeti (mimo što), projuriti (mimo što), prohujati (mimo što), projahati (mimo što), projezditi (mimo što), propustiti (mimo što)...

- b) glagol [+ ime_t] + (*mimo* + **ime_t**) → *pro* + glagol + **ime_t** [+ ime_o]

Primjeri: proći (što), proletjeti (što) i sl.

- 8) Glagoli izvedeni ovime predmetkom spregnutim s povratnošću označuju da se djelatelj toga glagola intenzivno odao onomu što

temeljni glagol označuje, uglavnom uz negativan prizvuk. Često odimencični glagoli.

Primjeri: propiti se, prokurvati se; usp. odlomak iz djela T. Ladana "Premišljanja": "... gdje si proplivao, gušeći se očajno i smiješno, prokrao se, pečući tuđe kukuruze, *proženskario se*, priželjkujući prve žene, *propričao se* s prvim važnim lažima o sebi i o drugima..."

9) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol tek nastupa, i to kao prvi put, ili nakon značajnije stanke. U tumačenju podrijetla toga značenja valja ukazati na predmetke *za-* i *uz-*, koje se tumačenje vjerojatno može primijeniti i na ovaj predmetak.

Primjeri: progovoriti, propjevati, progledati, proćuti, prohodati, propušiti...

10) Predmetak znači da se ono što temeljni glagol označuje vrši ovlaš. To se značenje može izvesti iz temeljnoga značenja predmetka *pro-*, a to je, po svem sudeći, p(r)omicanje dalje u prostoru (ili vremenu), pri tome, dakle, i stanovita pobočnost, neistovjetnost, drugotnost. Mogli bismo ukazati na činjenicu da se *pro-* u imenici *proljeće* dosad redovito tumačilo kao nešto što je prije (*pro-* bi značilo isto što i *pred-*) ljeta. Međutim može se pretumačiti kao nešto što je skoro ljeto, ali ipak nije, nekakvo "paljeto", sukladno značenju predmetka *u-* u bednjanskokajkavskoj istoznačnici *vyleča* (= štok. **uljeće*).

Primjeri: prolistati (npr. knjigu), progledati (u značenju *prolistati*), protrčati (u značenju *malo si otrčati*), proplivati (u značenju *malo si otplivati*), provježbati, proprati, prosušiti, protresti, promučkati, promiješati, promisliti (o čem)...

11) Gdjekada ovaj predmetak znači da se ono što označuje temeljni glagol vrši prije čega drugoga. Glagoli se ove skupine, međutim, vrlo lagodno mogu prireći skupini 7).

Primjeri: proreći (premda je glagol moguće pribrojiti skupini 7) i tumačiti shodno tomu), propisati (pakovan /kalkiran/ prema *praescribere*, *vorschreiben*)...

PROTU-:

Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što temeljni glagol označuje zbiva usuprot čemu: proturječiti, protusloviti, protustaviti...

RAZ-:

1) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori razmicanje ili diobu djelatelja ili trpitelja na

a) Dva dijela

Primjeri: razdvojiti, rascijepiti, raskoliti, raspući, razvesti...

b) Ili više dijelova na različite, često suprotne strane, gdjekada s preljevom potpuna nestanka.

Primjeri: razbiti, rasjeći, razlomiti, razrezati, razdijeliti, razgnati, rastjerati, rasijati, rasuti, raznijeti, razdati, rastrošiti, razaslati, razgoditi, razbacati, raspršiti, razasjati, rasplinuti se, razbrojiti, razjesti, razgristi, raskopati, raspeti, razastrijeti, rastegnuti, razviti, razmotati, raspućati, rastvoriti, razaprijeti, razvaliti, razoriti, razinuti, raščepiti, rastumačiti...

c) Kao u b), s time da neprijelazni glagoli postaju prijelaznima.

Primjeri: rashoditi (opanke), razgovoriti (koga), raspraviti (što)...

d) Neprijelazni glagoli postaju povratnima žele li izreći razilaženje većega broja djelatelja na razne strane.

Primjeri: razići se, razminuti se, rastupiti se, rasplaziti se, razmiljeti se, razbjeći se, raspasti se, razumrijeti se...

2) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori odvajanje djelatelja ili trpitelja od nekakve zamišljene pozadine.

Primjeri: razaznati, razabrati, razvidjeti (u značenju *razabrati vide-njem*), rasuditi...

3) Kod nekih glagola predmetak označuje da se trpitelj ili djelatelj temeljnoga glagola širi u prostoru na sve strane. U toj je službi suklandan predmetku *pro-*.

Primjeri: razglasiti (se), razvikati, rastrubiti, raščuti se, raspitati se...

4) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se nekakvo stanje u koje je djelatelj ili trpitelj doveden djelovanjem temeljnoga glagola snabdjevena nekim predmetkom poništava, da se djelatelj ili trpitelj vraćaju u stanje koje prethodi zavođenju toga stanja.

Primjeri: razljubiti, raskati, rastvoriti (suprotno od *stvoriti*), razgraditi, raščiniti, razglobiti, raspremiti, raskužiti, raspasati, raskaniti se...

- 5) Ovaj predmetak spregnut s povratnošću označuje da djelatelj onoga što označuje temeljni glagol s time započinje, ali veoma intenzivnim načinom.

Primjeri: raspričati se, rasplesati se, razigrati se, raspušiti se, rascvasti se, razgnjiti se, razbuktjeti se, razgorjeti se, rasplamsati se...

- 6a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol izvršuje intenzivnijim načinom nego u jednostavnih glagola. Podrijetlo se ove porabe može vidjeti u slici kojom se ono što označuje temeljni glagol raspršuje, raširuje na sve strane. Prijelazni se, međutim, glagoli ove podskupine mogu prireći i skupini 1b).

Primjeri: razmisliti, razmnivati, razgovoriti (?), razležati, razmahati, razljutiti, rasrditi, razjediti, razbuditi, razdražiti, razgledati, razmotriti, razvidjeti (u značenju *istražiti, ispitati*), raziskati, razgrijati, raspaliti, raspeljati (automobil)...

- b) Značenje kao u a), s time da neprijelazan temeljni glagol postaje prijelazan.

Primjeri: razigrati (konja)...

- 7) Predmetak možda može označivati da djelatelji ono što označuje temeljni glagol čine uzajamno, međusobno.

Primjeri: razmijeniti, razgovoriti (?)...

S-:

- 1) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja odozgo prema dolje. To značenje podrijetlom jamačno suvisi s onime u 2).

Primjeri: sići, sletjeti, saskočiti, zbaciti (koga), svaliti, sabajati (zvijezde s neba)...

- 2a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori uklanjanje, udaljavanje trpitelja s površine čega.

Primjeri: skinuti, svući, sadjenuti (u značenju *skinuti*), zderati, zguliti, sagrnuti (sa koga), sprati...

- b) Ovamo zacijelo pripadaju glagoli kod kojih predmetak nosi značenje udaljavanja, uklanjanja.

Primjeri: stjerati, sjuriti (u značenju *stjerati*), sakriti, skloniti, spraviti (u značenju *skloniti, sakriti*), zdati, zgurati...

c) Glagoli ugibanja od podmnijevane osi.

Primjeri: sagnuti, skloniti (u značenju *nakloniti*), saviti, zguriti, zgrbiti, skrenuti...

d) Ovamo se mogu uvrstiti glagoli kojima je zajedničko značenje uništavanja, a koji u toj funkciji imaju usporednica u predmecima *u-*, *po-* i *sl.*

Primjeri: smaknuti, satrti, smoriti, stratiti, sastrijeliti, sasjeći, srezati, sraziti, slomiti, skršiti, strgati, stući, smlatiti, spaliti, sažeći, zgaziti, smutiti, smesti, sasušiti, zgubiti, sagorjeti, sagnjiti, samrijeti...

e) Slično onomu pod d), s razlikom da uništenje nije potpuno, već se radi o usitnjavanju izravnoga objekta, njegovu rastvaranju na sitne česti.

Primjeri: samljati, zdrobiti, stucati, smrviti, smrskati, smlaviti, smožditi...

f) Glagoli hvatanja; usp. u toj službi bliskoznačan predmetak *u-*.

Primjeri: shvatiti, ščepati, sauzeti, zgrabiti...

g) Glagoli govorenja i glasanja, i to u pravilu glagoli koji označuju nerazgovijetan ili otežan govor. Glagoli bi se ove skupine mogli osmisliti i kao da pripadaju skupini 4).

Primjeri: smumljati, smrmljati, smrsiti, sreći (sricati)...

h) U nekih glagola predmetak označuje svršenost. Podrijetlo se ove porabe možda može vidjeti u slici kojom se ono što glagol označuje zamišlja odvajanjem od zamišljene površine.

Primjeri: zgrijati, sačuvati, s(a)hraniti, svršiti, sagledati (u značenju *potpuno pogledati*), saslušati...

3a) Dobivši ovaj predmetak, glagoli označuju da se onime što označuje temeljni glagol štogod steklo, zadobilo. Pri tome predmetak djelotvori i skladnjanu preobliku: glagol obilježen ovime predmetkom ustražuje izravni predmet u tvorniku, što temeljni glagol nije tražio ili je taj izravni predmet bio dio ine glagolne dopune (primjerice *zbog čega, o čem*). Možda se podrijetlo značenja može povezati sa skupinom 2b), dakle dobivanje se može predočiti kao odvajanje od kakve zamišljene površine.

Primjeri: steći, sadvoriti, sagledati (u značeju *spaziti*), spaziti, smotriti, saznati (ova je riječ s tvorbenoga gledišta posve neopravdano proglašena srpskom), svladati, saletjeti, sastati (koga), s(a)čekati (kao glagol *saznati* i ova se riječ proglašuje srpskom, a hrvatska bi joj otpovjed-

nica bila *dočekati*; ako *sačekati* sluti na srpštinu (a to zato što je u prvo vrijeme zabilježavan u srpskim vrelima), valjalo je tada pokušati uvesti *ščekati*, a ne riječ potpuno zabaciti te tako osiromašiti jezik. Ako ne ide sa *ščekati*, tada valja ozakoniti *sačekati*; zato što predmetak *s-* dolazi u dvama oblicima, *s-* i *sa-*. Ako oblici *sa-čuvati*, *sa-brati* i sl. nisu upitni u svojoj hrvatskosti, tada ne bi trebali ni *sa-znati* i *sa-čekati*), zgoditi...

- b) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se onime što označuje temeljni glagol djelotvori stvaranje, napravljanje čega iz trpitelja temeljnoga glagola. Pri tome trpitelj temeljnoga glagola postaje dijelom prijedloznoga sklopa *s + ime_r*, dakle: glagol + **ime_t** → *s + glagol + ime_t + (od, iz ili sl. + ime_r)*.

Primjeri: saliti (što), satesati, sašiti (u značenju stvoriti šivanjem), smisliti, skuhati, speći, sagraditi...

- 4a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što temeljni glagol označuje djelotvori usredištavanje, objedinjavanje većega broja djelatelja ili trpitelja na jedno mjesto. Za neke od njih, međutim, ostaje otvorena mogućnost da pripadaju podskupini 2) odnosno 3), osobito oni koji supostoje s glagolima izvedenima predmecima koji imaju očito značenje udaljavanja, odvajanja, kao *u-*, *o-* i sl. (tako *skupiti* supostoji s *ukupiti*, *okupiti* i sl.)

Primjeri: skupiti, sabrati, sastaviti, sklopiti, složiti, sklasti, sadjenuti (u značenju *složiti*), spojiti, svezati, spetljati, splesti...

- b) Neprijelazni glagoli postaju povratnima želi li se izreći da se veći broj djelatelja okuplja na jednom mjestu.

Primjeri: sastati se, shoditi se, sastupiti se, zbjeći se, strčati se, srasti se, saživjeti se, snjušiti se...

- c) Gdjekada galgoli izvedeni ovime predmetkom označuju uzajamnost djelateljâ u vršenju radnje, slično predmetku *do-* u skupini 1h).

Primjeri: zgleđati se, zblenuti se, sašaptavati se, ščekati se...

SU-:

- 1) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju združivanje, spreznje; možemo razlikovati:
a) Glagole koji podrazumijevaju da djelatelj onoga što temeljni glagol označuje to vrši s dajbudi još jednim djelateljem.

Primjeri: sućutjeti, suučestvovati, sudjelovati (i kao *surađivati* i kao *suučestvovati*), surađivati, supostojati, supotpisati, suraziti se...

- b) Glagole koji podrazumijevaju da se djelatelj onoga što temeljni glagol označuje združuje, spreže s trpiteljem toga glagola.

Primjeri: sukobiti (koga), susresti...

- c) Glagole koji podrazumijevaju da trpitelj onime što temeljni glagol označuje djelotvori združivanje, sprežanje dvaju trpitelja.

Primjeri: supostaviti...

SUPROT-:

Označuje da se trpitelj onoga što temeljni glagol označuje upravlja, postavlja usuprot, protivno čemu.

Primjeri: suprotstaviti, suprotstati.

U-:

- 1a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja izvana u unutaršnjost čega. Obično dolaze s ovakvom skladnjanom dopunom: $u + \text{glagol } [+ \text{ime}_t] + (u + \text{ime}_t)$.

Primjeri: ubahnuti, ubasati, ugaziti (u što), ukoračati, usrnuti, usrljati, utrčati, uploviti, uvesti, upeljati, uvući, unijeti (u što), umetnuti, uložiti, ubaciti, udjenuti, ubilježiti, upisati, ubrojiti, uračunati, ucijepiti, ucijediti, ukapati, umiješati, ugraditi, uzidati, upustiti (u što), utumačiti, uživjeti se, učitati se (u što)...

- b) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da se onime što označuje temeljni glagol djelotvori stvaranje, napravljanje čega u unutaršnjosti trpitelja temeljnoga glagola. Pri tome trpitelj temeljnoga glagola postaje dijelom prijedložnoga sklopa $u + \text{ime}_t$, dakle: $\text{glagol} + \text{ime}_t \rightarrow u + \text{glagol} + \text{ime}_t + (u + \text{ime}_t)$.

Primjeri: urezati, ugrepsti, usjeći, uklesati, utesati...

- 2a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori udaljavanje, odstranjivanje djelatelja ili trpitelja proč, ča od čega. Iskonoslovno se ovdje radi o predmetku različitome od onoga u 1), a koji je uslijed glasovnih promjena u hrvatskome postao istozvučan s njime. Kojoj skupini dani predmetak pripada najlakše se može odlučiti sravnjujući dani glagol s

njegovim istoobličnikom u onim slavenskim jezicima koji su ušćuvali razliku tih dvaju predmetaka.

Primjeri: ubjeći, uteći, umaći, uminuti, uletjeti (u značenju *odletjeti*), ugreznuti, udati, unijeti (u značenju *odnijeti*), ukloniti, ugnuti, ulupiti, ubrati, utrgnuti, ulomiti, ukinuti, urezati (u značenju *odrezati*), ubri-sati, ugrabiti, ujeti (u značenju *oteti*), ukrasti, ulišiti, uhiliti, upustiti (u značenju *otпустiti, propustiti*)...

b) Kao u 2a), uz skladnjanu preobliku glagol + (*od* + ime_e) → *u* + glagol + ime_e.

Primjeri: ustupiti...

3a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da je onime što označuje temeljni glagol njegov trpitelj ili djelatelj prestavljen na neko udaljeno mjesto, u neko stanje, nerijetko nepovoljno, odlikovano dalekošću, odjelitošću, iz kojega gdjekada nema povratka. Glagoli ove skupine, po svjedočanstvu inih slavenskih jezika, iskonoslovno pripadaju skupini 2) te se to prestavljanje doista može predočiti kao fizičko ili nefizičko, misleno (kao, primjerice, u glagola značbenne skupine “ubijati, umirati”) udaljavanje djelatelja ili trpitelja proč, éa od dotadanjega mjesta.

Primjeri: umrijeti, uginuti, uboljeti, ubiti, umoriti, ugušiti, udaviti, us-trijeliti, upucati, umlatiti, utući, uraniti (u značenju *raniti*), ubosti, ugristi, ujesti, ućepiti, utruditi, ugasiti, utrnuti, utoliti, utišati, utažiti, utješiti, uvenuti, ugnjiliti, ukvariti, utrošiti, uštedjeti, utrti, ugaziti, utabati, umljjeti, ugnjesti, ugnječiti, ugnjaviti, utlačiti, umučiti, ukleti, udiviti, učarati, uhiniti, uljutiti se, ustrašiti, uplašiti, ubojati se, ubri-nuti, uprljati, umazati, ugaditi, uprskati, upržiti, ucvrijeti, ucvrljiti, utoviti, ugojiti, upamtiti, upaliti, užeći, ujariti, ugrijati, ugorjeti, usija-ti, ukriti, ugriješiti, uhvatiti, uhititi, ujeti (u značenju *uhititi*), uloviti, uhapati, umoliti, upitati...

b) Kao u a), s time da to “udaljavanje” djelotvore glagoli koji neizve-deni uopće ne otvaraju mjesto izravnomu predmetu u tvorniku.

Primjeri: uduhnuti, ureći (u oba značenja), ugovoriti, usijati (što)...

4a) U nekih je glagola značenje predmetka pod 3) naoko ublijedjelo, ali se lagano može predmniti, i to zahvaljujući svjedočanstvu inih slavenskih jezika, ali i zahvaljujući unutarustavnim odnosima. Većina tih glagola, naime, supostoji s glagolima izvedenima inim predmetkom koji također iskonice označuju udaljavanje (npr. *za-*, *po-*, *o-*, *s-*).

Primjeri: učiniti, uraditi, ugotoviti, umiti, ubuditi, ukupiti, uslišati, ubraniti, učuvati, ubljusti, uhraniti...

- b) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se onime što temeljni glagol označuje štogod zadobilo, steklo; najvjerojatnije se ovdje radi o istome predmetku kao i u 3) pa se stjecanje vidi kao odvajanje trpitelja ili djelatelja od kakva zamišljena skupa, cjeline.

Primjeri: ugledati, upaziti, umotriti, uvrebat, uznati...

- c) Kod glagola ove skupine predmetak kazuje da se onime što temeljni glagol označuje štogod stvorilo. Najvjerojatnije podleži slika stvaranja kao odvajanja od kakve cjeline, skupa, usp. npr. isto značne predmetke *iz-* i *s-*.

Primjeri: umiješati (kolač), uplesti, udjelati (kip)...

- 5a) Nacijepljen na odimene glagole ovaj predmetak označuje da je ono što temeljni glagol označuje izvršeno u potpunosti, da je trpitelj djelovanjem onoga što temeljni glagol označuje prestavljen u nekakvo stanje. Ovdje predmetak možemo poistovjetiti s onime u 3).

Primjeri: ubatriti, ubezobraziti se, ubezumiti se, ubijeliti, ubistriti, ublažiti, ublatiti, ublaženiti, ucariti, usloboditi, ucrvati se, usnažiti, učađaviti se, učahuriti se, učemeriti se, utišati...

- b) Navrćen na neprijelazne odimene glagole ovaj predmetak kao da je istovjetan s onime u 3).

Primjeri: ublijedjeti, uhudjeti, utihniti, umuknuti...

- 6a) Gdjekada ovaj predmetak označuje da je djelatelj onime što temeljni glagol označuje trpitelja doveo do dovoljne razine vještine u njegovu vršenju toga glagola.

Primjeri: uvježbati...

- b) Kao u a), uz to da predmetak djelotvori preobrazbu neprijelaznih glagola u prijelazne.

Primjeri: uigrati (se), upjevati (se), usvirati (se), uhodati (se)...

- 7) Ovaj predmetak spregnut s povratnošću označuje da je djelatelj temeljnoga glagola onime što taj označuje dospio u kakvo stanje, često negativno.

Primjeri: ustojati se, ubazdjati se, usmrdjeti se, usjedjeti se, ugnjiliti se, uburiti se, upatiti se, usijati se, uljubiti se...

UZ:-

- 1) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja uvis.

Primjeri: uzići, uspeti se, usprčiti se, uzgnati, uzdići, uspotegnuti, ushititi (u značenju zanijeti), ustaknuti, uspraviti, usprhnuti, uzlepršati...

- 2a) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol djelotvori pomicanje djelatelja ili trpitelja u smjeru suprotnome od podmnijevanoga (često u smjeru suprotnom od smjera neizravnoga predmeta u datniku, ali i u smjeru suprotnom od djelatelja).

Primjeri: uzmaći, uzbjeći, uzvratiti...

- b) Glagoli ove skupine više naglašuju odvajanje, koje se, međutim, može shvatiti kao udaljavanje odvajanine u smjeru suprotnome od predmeta od kojega se odvaja, slično njemačkomu predmetku *ent-*. Glagoli ove skupine uz bok redovito imaju glagole izvedene nekim inim predmetkom odvajanja, a bliska značenja.

Primjeri: uzgrabiti, ushititi (u značenju ugrabiti), usprimiti, uskinuti, ustrgnuti, ustegnuti, uskratiti, usprijeti, uspregnuti, ustajiti, ustrpjeti, uspatiti, (s-/ob-)uzbiti, usplašiti, uspuđati...

- c) Budući da glagoli koji označuju odvajanja, odlučivanje zvuka od (iz) čovjeka u većini dolaze s osvršidbenim umetkom *-nu-*, ne možemo ih lagodno pribrojiti skupini kojoj *uz-* označuje započinjanje onoga što temeljni glagol označuje. Stoga je razložnije tumačenje da predmetak u ovome slučaju znači odvajanje. Usp. *za-*, 7a).

Primjeri: uskliknuti, uzviknuti, uskriknuti...

- d) Kao u c), samo što se ovdje o mirisu, izlučku ili sl. (usp. *za-*, 7b)).

Primjeri: uzrignuti, uspahnuti...

- 3) Gdjekada predmetak označuje da se radnja temeljnoga glagola vrši iznova.

Primjeri: uspostaviti...

- 4a) Neki glagoli primaju ovaj predmetak kao obilježje osvršenja. Redovito se radi o glagolima kojima je usutna (imanentna) ili im se može nadomisliti semantička crta opetovnosti (iterativnosti), pa osvršenje tako nastupa kao posljedak izvjesna broja izvršaja onoga

što temeljni glagol označuje, dovodeći time trpitelj u stanje pobudenosti.

Primjeri: uzdrmati, uzmutiti, uzmućkati, uzbibati, uzburkati, uzbuditi, uzrujati, uzmučiti, ustitrati, uzgibati, uskolebati, uzmiješati, uspaliti, uskipjeti, uzavrijeti, uzdrhtati, ustreptjeti...

- b) U nekih glagola ovaj predmetak također služi za osvršenje. Zajedničko je tima glagolima da se slika osvršenja zamišlja konačnom točkom tijeka koji je označen temeljnim glagolima.

Primjeri: uskopati, uzorati, usprijeti (zemlju), uzgojiti, ushraniti, uzobraziti, uščuvati, uzdržati, usprijetiti, uskarati, uskajati se, uščuditi se, uskisnuti...

- 5) Izvedeni ovime predmetkom glagoli označuju da ono što označuje temeljni glagol tek nastupa, i to intenzivno. Podrijetlo ove porabe se zacijelo u potpunosti može sukladiti s onime u predmetka *za-* (*za-*, 10. skupina), pa bi to potvrđivalo osnovno značenje predmetka *uz-* kao udaljavanja. Primjerice, *uzljubiti* označuje konac tijeka, kao i *zavoljeti*. Međutim, mogao je biti pretumačen kao početak stanja, što je onda za sobom povuklo i pretumačenje službe predmetka.

Primjeri: uzljubiti, uscviljeti, usplakati, ushlepiti, usprostiti (kao *prosjaciti*), uspjevati, uspušiti, uspuhati, uspućati...

- 6) Nesvršeni glagoli u zavisnim rečenicama mogu primetanjem ova predmetka postati svršenima u svrhu tvorbe budućega vremena (koje se često izražuje glagolima u sadanjem vremenu i svršenome vidu).

Primjeri: uspaziti, uspadati, uspuhati, uspsovati, uspromotriti, uspromišljati, uskproklinjati, usprolijevati, usprohoditi, usprogoniti, uspritskati, uspristojati se, uspripijevati, usprikazivati, uspretrgivati, uspreporučivati, uspribivati, uspotrebovati, uspoštovati...

- 7) Ovaj predmetak također može dolaziti u sprezi s povratnošću, a tada označuje da je djelatelj s onime što označuje temeljni glagol započeo vrlo intenzivno, pobuđeno. Vjerojatno se radi o *uz-* u značenju udaljavanja, koje značenje podleži i inim toznačnim i bliskoznačnim predmecima: *raz- se*, *iz- se*, *za- se*, *u- se*, *ob- se*.

Primjeri: ushodati se, uzšetati se, ustrčati se, uspričati se, uzbrbljati se, usplahiriti se, uspućati se, uzmotriti se, uzvrištati se, uspušiti se,...

ZA:-

- 1) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši za (u prostornome značenju) štogod, iza čega. Dopuštaju sljedeće skladnjane dopune:
 - a) *za* + glagol + (*za* + ime_i)
Primjeri: zaći (*za* što), zamaći, zapasti (npr. o suncu), zabciti (*za* što), zagnati (npr. goveda *za* goru), zasjesti (npr. *za* stol), zaleći (*za* što)...
 - b) *za* + glagol + ini prijedložni sklop
Primjeri: zavrći (npr. sjekiru na rame)...
 - 2a) Gdjekada ovaj predmetak ima znadžbeni preljev fizičkoga ili mislenoga udaljavanja od djelatelja onoga što označuje temeljni glagol. Pripada li pojedin glagol ovoj skupini ili onoj pod 3) gdje kada nije moguće pouzdano utvrditi jer su moguća oba osmišljenja.
Primjeri: zatjerati, zakinuti (u značenju *otkinuti*), zalomiti (u značenju *odlomiti*), zabciti (u značenju *odbaciti*), zavrći (u značenju *odvrći*), zakrenuti, zavrnuti, zazrjeti (*od* koga)...
 - b) Kao u gornjem, s time da tu predmetak djelotvori skladnjanu preobliku kojom izvedeni glagol koji dotada nije dopuštao izravni predmet odsada dopušta.
Primjeri: zapiti, zakartati, zaboraviti, zabiti (u značenju *zaboraviti*)...
- 3a) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da je djelatelj ili trpitelj onoga što označuje temeljni glagol stavljen za kakvu bilo zbiljnu, fizičku, bilo mislenu, nefizičku, granicu, čime se odvaja od okoline, zadobiva poseban, izdvojen, odjelit položaj ili stanje. Pri tome se predmetak javlja u množtvu podznačenja, znadžbenih preljeva, koje će trebati odrediti, popisati i grupirati.
Primjeri: zagradi, zazidati, zatvoriti, zavrijeti, zasunuti, zaklopiti, zajaziti, zapriječiti, zakriti, zastrijeti, zaštititi, zagrliti, zakriliti, začepiti, zapušiti, zatisnuti, zasuti, zaustaviti, zastati, zastoje, zasjesti (gdje dulje vrijeme), zasjeniti, zaprljati, zamrljati, zarositi, zahvatiti (što), zauzeti, zapremiti, zadobiti, zadobaviti, zaprimiti, zanimati, zaoкупiti, zabaviti, zakrpati, zapečatiti, zagledati, zamotriti, zapaziti, začuti, zadiviti, zastrašiti, začuvati, zadržati, zagovoriti, začarati, zabajati, zatraviti, zahraniti (u značenju *prehraniti*), zadojiti, zapamtiti, začušljati, zagladiti, zapitati, zamoliti, zatražiti, zahtjeti, zaiskati...
zapopiti (se), zadlakaviti se, zadjevoječiti se...

- b) Kao u gornjem, s time da tu predmetak djelotvori skladnjanu preobliku kojom izvedeni glagol koji dotada nije dopuštao izravni predmet odsada dopušta.

Primjeri: zasjesti (u značenju *zajahati*), zatrpati, zakrčiti, zaliti, zakopati, zagrnuti, zagrepsti (u značenju *zagrnuti*), zaviti (koga), zamotati (koga), zavjesiti (koga), zaskočiti, zastupiti, zateći, zastići, zapopasti, zagovoriti (i u značenju *zadržati* koga *razgovorom* i u značenju *zastupiti* koga), zaraditi, zaslužiti, zapahnuti, založiti (koga; u značenju *nahriniti*), zadužiti, zasramiti, zastidjeti, zabljesnuti (koga)...

- c) U nekolicine glagola predmetak označuje stvaranje, spravljanje čega te je tako značenjem sukladan predmecima *iz-*, *s-* i *u-*.

Primjeri: zamijesiti, zakuhati (što)

- 4) Kao u 2a), s time da ta izdvojenost ima znadžbeni preljev nepovoljnosti; dolazi i u glagola koji već sami po sebi izražuju nepovoljnost. Pripada li pojedin glagol ovoj skupini ili onoj pod 4) gdje kada nije moguće pouzdano utvrditi jer su moguća oba osmišljenja.

Primjeri: zametnuti (u značenju *zagubiti*), zaturiti, zagubiti, zasušiti, zaći (u značenju *zalutati*), zalutati, zabasati, zabrazdjeti, zaletjeti (u značenju *krivo odletjeti*), zavesti (u značenju *zamamiti*), zamamiti, zakositi, zanijeti (u značenju), zamoriti, zatruditi, zamučiti, zasušiti, zagorjeti, zapustiti, zapostaviti, zanemariti, zagaditi, zatrovati, zamjeriti, zavidjeti, zaklati, zadaviti, zatući, zatrti, zagasiti, zatrnuti, zamrijeti (u značenju *umrijeti*), zakržljati, zahirjeti, zagladnjeti, zastarjeti...

- 5a) Kod glagola glasanja svršenoga vida, čini se, predmetak označuje odavanje zvuka u smjeru od, iz oglasitelja/njegovih usta. Tu je najzorniji glagol *zaustiti* (iako, valja reći, zabilježen tek u skorije doba) podmnimo li da je nastao od prijedloznoga sklopa *za + usta*, kao što bi izustiti nastao od *iz + usta*. Time se ova skupina glagola glasanja svršenoga vida pridružuje onima na *uz-*, onima na *po-*, pa i na *iz-*. Kao i kod njih, možda lučiti valja istopredmetačne svršene i nesvršene glagole. Potonji bi označivali početak radnje. Usp. *uz-*, 2b).

Primjeri: zaustiti, zaviknuti, zavrисnuti, zakriknuti...

- b) Radi se o neprijelaznim nesvršenim glagolima odavanja mirisa od sebe; usp. sukladne na *uz-* (usp. *uz-*, 2c)). Mora se, međutim, reći da su potvrde tih glagola tek iz skorijega doba.

Primjeri: zaudarati, zadisati...

- 6) Kod nekih glagola predmetak podrazumijeva čvrstoću veze među trpiteljem i pozadinom za koju se on spaja te njegova dopuna obično dolazi u vidu prijedložnoga sklopa za + imenica. Upozorimo na istoznačan predmetak *o-*, koji kao dopunu ima prijedložni sklop *o + imenica*, pa i na *na-* s dopunom *na + imenica*.

Primjeri: zataći, zadjenuti, zakvačiti, zavjesiti, zalijepiti, zavezati...

- 7) Dobivši ovaj predmetak glagoli označuju da se ono što označuje temeljni glagol vrši u unutaršnjost čega.

Primjeri: zaroniti, zatjerati (npr. nož), zabosti, zasjeći, zahvatiti (u što), zagurati, zasegnuti, zamočiti, zapljunuti (u što), zapljusnuti (u što), zavući se (u što), zagledati (u što)...

- 8) Dobivši ovaj predmetak i postavši povratnima glagoli označuju da je djelatelj temeljnoga glagola ono što taj označuje izvršio u silnoj ili suvišnoj mjeri, što tomu nerijetko pridaje znadžbeni preljev nepovoljnosti. Mogu značiti i da je djelatelj to učinio krivo.

Primjeri: zagledati se, zaljubiti se, zapričati se, začitati se, zaigrati se, zatrajati se, zapiti se, zajesti se (u značenju *dojesti se*), zareći se (u značenju *nehotice previše reći*), zabrojiti se...

- 9) U nekih glagola predmetak označuje da ono što temeljni glagol označuje tek nastupa. Podrijetlo ove porabe može proistjecati iz iste slike istovjetne onoj u gornjih značenja, samo što bi ovdje granica bila ona među neizvršivanjem i izvršivanjem; prijeđe li se ona, ono se što glagol označuje počinje izvršivati. Na drugi trag, međutim, odvođe nekolicke činjenice. Znakovito je ponajprije da su glagoli izvedeni ovime predmetkom izvorno isključivo neprijelazni. Kasnije se neprijelaznima (npr. apsolutno *zapjevati*) pridružila prijelazna inačica (npr. *zapjevati pjesmu*), a u novije doba i isključivo prijelazni slučajji (npr. *začitati knjigu*). Za dalekosežnije zaključke valjalo bi popisati glagole izvedene ovime predmetkom pa ih grupirati prema znadžbenim obilježjima. Stoga zasada možemo tek predložiti nekoliko scenarija, od kojih možda nijedan ne stoji, a možda su i svi su-djelovali u izgradnji ove funkcije:

- a) Kod mnogih glagola predleži sukladnost u podležećoj slici predmetaka *u-*, *o-*, *uz-*, *za-*, a ta je da se u stvari radi o svršetku, zaključenju tijeka koji je označen temeljnim glagolom. Primjerice *ušutjeti*, *ošutjeti*, *zašutjeti* – *umučati*, *omučati*, *zamučati*, *uzmučati* jesu krajnje točke tijeka šućenja, mućanja. Da je tomu tako, potvrđuje i inačica toga glagola s dometkom *-nu-*, *muknuti*. Funkcija je tomu dometku

da razluči tijek (*muknuti*) od stanja (*mučati*). *Šutjeti*, međutim, ne razlučuje oblikoslovno (morfološki) tijek od stanja. Stoga se taj zamišljaj lako mogao s glagola tijeka prenijeti na glagole radnje (tipa *pjevati*, *svirati*), i to, možemo podmnijevati, kad su govornici glagole koji mogu označivati i tijek i stanje (*šutjeti*, *umirati*, *živjeti*) počeli doživljavati samo glagolima stanja te *zašutjeti*, primjerice, više nije označivao svršetak tijeka, već je mogao biti preosmišljen kao početak stanja. Oдавde se to moglo protegnuti i na glagole radnje (*pjevati*, *svirati*).

- b) Možda su nesvršene inačice glagola sedme skupine (glagoli glasanja i dr.) iskonice bili jednakovrijedni svršenima te je predmetak tu značio odvajanje, odlučivanje čega, zvuka ili mirisa npr., od izvora, obično živa stvora.

Primjeri: zapjevati, zasvirati, zaplakati, zaridati, zakukati, zavikati, zavrištati, zatuliti, zaplivati, začitati (u značenju *početi čitati*), zapuhati, zakišiti, zaživjeti...

Već površnim pogledom ovoga popisa možemo ustanoviti iznimno veliku jednakozvučnost predmetaka u hrvatskome. Ta jednakozvučnost vrijedi i za ostale slavenske jezike, a u hrvatskome je pojačana poklapanjem **u-* i **uь-* u *u-*. Ona je i uzrokom otežana razvrščivanja i grupiranja predmetaka, kako u govornika, tako i u stručnjaka.

Dvojbениh primjera ima dosta. To su glagoli koji svojim značenjem dopuštaju priricanje više no jednoj skupini. Najbolji je put da se ta dvoznačnost razriješi supostava sviju predmetaka kojega glagola. Supostavivši ih možemo odrediti je li dotičnomu glagolu usobna (inherentna) sklonost k određenoj znadžbenoj skupini predmetaka. Ako je koji glagol predmetkovan predmecima *a* i *b* čvrsto odredljiva značenja, tada se predmetak *c*, čije značenje nije sa sigurnošću odredljivo, također može prireći znadžbenoj skupini kojoj pripadaju *a* i *b*. Predmeci, dakle, izravno zavise od značenja glagola i svaki glagol dopušta u prvome redu one predmetke koji su shodni njegovu značenju. I ne samo da je neki glagol izveden većim brojem suznačnih predmetaka, već suznačni glagoli dijele predmetke kojima su izvedeni. Tako dolazimo i do toga da predmeci mogu ukazivati na neke znadžbene osobine dotičnoga glagola (dotične skupine suznačnih glagola), a ne samo obratno. Također, valja zapaziti da pojedini predmeci dolaze uglavnom uz pojedine glagole sasvim određena skladnjanoga ustroja, bilo da se radi o prijelaznosti ili neprijelaznosti, bilo da se radi o vrsti i broju skladnjanih glagolnih dopuna.

Predmeci su dakle sjecišta skladnje i znadžboslovlja, i kao takvi imaju perspektivu biti istraživani s više gledišta. Naš je zadatak u budućnosti udovoljiti toj potrebi.

U tu bi svrhu valjalo, nakon što se odrede broj i značenje predmetačnih skupina, grupirati ih prema sudilu (kriteriju) suznačnosti i protuznačnosti.

Prvotno značenje predmetaka jest ono prostorno, doslovno. Iz nje ga poniču ostala, metaforičnim rabljenjem prostornih odnosa.

Kombiniramo li suznačnost i protuznačnost, ukazuje se ugrubo sljedeći nacrt prostornih predmetaka:

- a) u-, za- : iz-
 - b) na- : s-
 - c) od-, u-, za-, uz-, o-, po-, pro-, s-, na(?) : do-, pri-
 - d) uz- : niz-
 - e) za- : *pred-
 - f) pro- : mimo-, pro-
 - g) pod- : pre-, nad-
 - h) s-, su-, na- : raz-, pre-
 - i) na-, za-, pri-, o- : od-
- a) U prvoj skupini vidimo dva predmetka čije je opće značenje ulazak u unutrašnjost čega. Čini se da *za-* više ističe skretanje s puta ili pak prevlađivanje kakve međe, prepreke pri ulasku, da ono što ulazi zalazi za kakvu među.
- c) u ovoj skupini opažamo cijelo obilje predmetaka s općim značenjem udaljavanja od čega. Možemo razlučivati prostorno udaljavanje od neprostornoga, mislenoga udaljavanja. Potonje se izražuje većim brojem predmetaka, od kojih su mnogi danas neproizvodni. Najproizvodniji je danas, stoga i neutralan, jest *od-*. Udaljavanje se koje on izriče uvijek, tješnje ili labavije, uzodnošava s nekim predmetom od kojega se udaljava. *U-* je kao takav još zastupljen u većem broju riječi, a ondje je gdje se srađuje s *u-* u značenju ulaženja uglavnom potvrđen. On kao da više podcrtava udaljavanje proč, ća, nekamo daleko, nedosežno, ali uvijek podrazumijevajući predmet od kojega se udaljava. *Za* razliku od njega, *za-*, čini se, ističe značenje gibanja u stranu. *Uz-* kao da više užarištava predmet od kojega se što odjeljuje, predmet u smjeru suprotnom od kojega se što god udaljava. *Pro-* je isprva zacijelo označivao promicanje, micanje naprijed u

prostoru. *O-*, *po-* i možebitno *na-* su danas teško prepoznatljivi kao predmeci udaljavanja jer uza se imaju najmanje jedan jednakozvučan predmetak. Pravu sliku o njihovu značenju i preljevima možemo dobiti tek nakon pouzdana utvrđaja njihova značenja i uokvirjenja skupina suznačnih glagola za koje su značajni ti predmeci.

Predmeci približivanja obuhvaćaju dva člana. Razlika bi njihova bila u tome da *do-* (u sprezi s prijedlogom *do*) označuje cilj kretanja, a *pri-* (u sprezi s prijedlogom *k*) smjer kretanja.

- d) Ovdje imamo rupu u sustavu. Predmetku bi uspinjanja *uz-* odgovarao predmetak silaženja *niz-*. On doista i dolazi u pojedinih pisaca i u orječjima s crkvenoslavenskom pozadinom. U standardnom hrvatskom njegovo mjesto zaprema predmetak *s-*.
- e) Ovdje također imamo rupu u sustavu jer bi metanju čega za što suprotno bilo metanje čega pred što. *Pred-*, doduše, postoji u hrvatskome, ali je novijega podrijetla, slabo uzgrađen i ispunjava službe neistovjetne narečenju. U toj službi njegovo mjesto zauzimalje uglavnom predmetak *iz-*.
- g) Najopćenitija bi razlika među predmecima *nad-* i *pre-* bila da potonji podrazumijeva potpun prelazak, zahvaćanje s gornje strane ili pak pretjecanje, prestizanje, dok prvi izriče da je štogod zadobilo položaj iznad čega drugoga, ali ga nije i potpuno prekrililo. Uz to, *nad-* se rabi želi li se preneseno izraziti da je tko u kakvoj radnji ili sl. nadmašio koga drugoga.
- h) Razlika među *s-* i *na-* jest u tome da potonji ne označuje tek združivanje, usredotočavanje na određenoj točki (kao *s-*), već postupno gomilanje susljednim dometanjem novih trpitelja; *pre-* označuje razdruživanje na dva dijela, *raz-* i na veći broj dijelova.
- i) U glagola koji označuju dodir s kakvom površinom možemo razlikovati *na-*, koji izriče da štogod stupa u dodir s kakvom površinom s njezine vanjske strane, *za-*, koji podrazumijeva pričvršćenje za površinu, *o-* značenjem blizak predmetku *za-* te *pri-*, koji u sprezi s prijedlogom *uz* podrazumijeva tijesan dodir s površinom.

Neprostorni se predmeci mogu podijeliti na one što označuju svršivanje onoga što temeljni glagol označuje, započinjanje toga, dovršenje, ponavljanje toga, te one sa značenjem umanjenosti intenziteta onoga što temeljni glagol označuje.

a) svršivanje: *s-*, *iz-*, *na-*, *u-*, *o-*, *po-*, *od-*, *do-*, *uz-*

b) započinjanje: *za-*, *po-*, *pro-*, *uz-*

- c) dovršenje: do-, pri-
- d) ponavljanje: pre-, po-
- e) umanjidbeni predmeci: po-, pri-, pro-, ob-, na-, pod-

Osvrt na značenja pojedinih predmetaka:

- a) Kod nekih je znadžbeni preljev bjelodan, kod drugih se tek može doslutiti. *Iz-* znači ne samo da se ono što temeljni glagol označuje izvršilo u potpunosti, već da se i ne može više vršiti, da se izvršilo koliko god je bilo moguće. *Od-* označuje da se ono što temeljni glagol označuje izvršilo kao neka dužnost, gdjekada i prinuda. *Po-* ima nekako najneutralniji preljev, označuje uglavnom tek da se ono što temeljni glagol označuje izvršilo, služi kao najneutralniji predmetak pri osvršivanju, perfektivizaciji. Međutim, čini se da se djelomice može svesti na iskonsko značenje ništenja, poput sličnoznačna predmetka *s-*, kod kojega je to značenje mnogo razgovjetnije. S druge strane, nije nevjerovatno da danas neprovidnu značenju predmetka *po-* podleži nekakvo značenje odvajanja u najširem smislu, slika vrlo slična temeljnoj slici predmetka *u-*, koji također danas gdjekad funkcionira kao puki osvršitelj. *Do-* jednoznačno izriče da se ono što temeljni glagol izriče dotjeralo do kraja, a *uz-*, kakva god da mu je etimologija, nerijetko dolazi s glagolima u kojima usutstvuje (lat. immanere) znadžbena crta opetovnosti, koji na neki način označuju burne, intenzivne radnje.
- b) Među glagolima započinjanja *pro-*, za razliku od ostalih, označuje da se ono što označuje temeljni glagol započinje apsolutno, da prije nije nastupalo ili da se osjeća kao da nastupa prvi put. *Uz-* se danas osjeća kao da označuje silovitiji početak nego *za-* ili *po-*. Među dvama potonjima razlika nije uočljiva, ali se svakako može utvrditi razdioba predmetaka po pojedinim znadžbenim glagolnim skupinama.
- c) Umanjidbeni predmetak *na-* označuje da se ono što temeljni glagol označuje nije izvršilo u cijelosti, već tek u manjoj mjeri te da nije isključeno da će uslijediti nastavak. *Po-* obično podrazumijeva da se to vrši jedan omanji odsječak vremena. Čini se da *pri-* i *pro-* svojim znadžbenim preljevom označuju da se ono što temeljni glagol označuje ne vrši punim intenzitetom, pri čem *pro-* označuje da s to vrši nekako ovlaš. *Pod-* označuje da se ono što označuje temeljni glagol vrši nekako prigušeno ili kradomice.

Proučavanje je predmetaka bitna zadaća rječotvorja i, izostane li ono, izostat će odgovori na mnoga pitanja o predmecima samima, ali i o skladnjanom i znadžbenome vladanju glagola. Stoga bi trebalo pretresati predmetak po predmetak stvarajući pri tome skupove suznačnih glagola izvedenih istim predmetkom, ali istodobno i skupove predmetaka koje pojedini glagol snosi. Vjerujemo da će takav pristup znatno pripomoći predstojećoj izradi ozbiljna rječnika hrvatskoga jezika, kao što vjerujemo da je današnji standardni jezik (barem onakav kakav je zabilježen u dvama rječnicima suvremenoga hrvatskoga) znatno prikraćen za mnoštvo izražajnih preljeva koje dopušta izvođenje glagola predmecima. Ta se nedostatnost može ukloniti tek nakon ustanovljenja sveobuhvatnih popisa sviju zasvjedočenih mogućnosti i pona njihova analiziranja i propisivanja značenja.

Literatura

- Babić, S., 1991: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, HAZU – Globus, Zagreb.
- Barić, E., i dr., 1995: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Benešić, J., 1985 i d.: *Rječnik hrvatskoga književnog jezika od Preporoda do Ivana Gorana Kovačića*, JAZU – Globus, Zagreb.
- Bezljaj F., 1977–1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Daničić, Đ., i dr., 1880–1975: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb.
- Gluhak, A., 1993: *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb.
- Machek, V., 1971: *Etymologický slovník jazyka českého*, Academia, Praha.
- Maretić, T., 1931: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*, Obnova, Zagreb.
- Mitrinović, V., 1990: *Poljski glagolski prefiks prze- i njegovi srpskohrvatski ekvivalenti pre- i pro-*, Naučna knjiga, Beograd.
- Skok, P., 1971: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I, II, III, IV, Zagreb.
- Snoj, M., 1997: *Slovenski etimološki slovar*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Vasmer, M., 1955/76: *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Carl Winter – Universitätsverlag, Heidelberg.

ADDITIONAL MEANINGS OF VERBAL PREFIXES IN
CROATIAN LANGUAGE

Summary

In this paper the author deals with verbal prefixes in Croatian. Previous attempts to assess their semantic and syntactic properties are being revisited and refined. New meanings are proposed. By means of etymology the author tries to explain some otherwise intransparent meanings.

Ključne riječi: hrvatski, glagolni predmeci, semantika, sintaksa

Key words: Croatian, verbal prefixes, semantics, syntactics